

Ankara Ulus Örneğinde Türk-İslam Mimari Mirasının Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi*

*Assessing Turkish-Islamic Architectural Heritage within the Context of Sustainable Tourism in Ankara Ulus***

Betül ÖZTÜRK (ε)

betulzeyneb@hotmail.com

ORCID ID: 0009-0001-7135-9390

Fulden Nuray KÜÇÜKERGİN (*) (ε)

Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Ankara, Türkiye

Assist. Prof., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Guidance, Ankara, Türkiye

fulden.kucukergin@hbu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0943-0467

DOI: 10.5505/jas.2026.56887

Öz

Çalışmanın amacı, Ankara'nın Ulus semtinde yer alan Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait Türk-İslam mimari mirasının sürdürülebilir turizm bağlamındaki potansiyelini, yerel halkın görüş ve deneyimleri doğrultusunda değerlendirmektir. Çalışmada kültürel miras; toplumsal bellek, ziyaret motivasyonu, turistik cazibe ve tanıtım, Türk-İslam mimarisi farkındalığı, kültürel mirasın korunması ve yerel halkın rolü çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı temelinde tasarlanmıştır. Veriler, Ankara'da ikamet eden ve Ulus semtini deneyimlemiş 15 katılımcı ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler yüz yüze ya da sesli iletişim araçları yoluyla gerçekleştirilmiş; elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı çerçevesinde açık kodlama yoluyla çözümlenmiş ve genel algı ve kişisel deneyim, Ulus semtine yönelik görüşler, değer-sürdürülebilirlik-tanıtım ile katılım ve gelişim önerileri temaları altında değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, Ankara'ya ilişkin toplumsal belleğin kentin çok katmanlı tarihsel ve kültürel derinliğini yeterince yansıtmadığını göstermektedir. Buna karşın Ulus semtinin tarihsel çekirdek niteliği ve çok katmanlı yapısının kent kimliği açısından önemli olduğu yönünde güçlü bir yerel kabul bulunmaktadır. Çalışmada, Türk-İslam mimari mirasının önemli bir kültürel değer taşımasına rağmen yerel halk tarafından yeterince tanınmadığı; semtin turizm potansiyelinin ise tanıtım eksikliği, görünürlük sorunları ve fiziksel çevreye ilişkin yetersizlikler nedeniyle tam olarak değerlendirilemediği belirlenmiştir. Bununla birlikte katılımcılar, rehberli turlar, tematik rotalar ve bilgilendirici uygulamalar aracılığıyla bu mirasın daha görünür hâle getirilebileceğini ve semtin kültür turizmi açısından güçlendirilebileceğini ifade etmiştir. Bu yönüyle çalışma, Ankara özelinde kültürel mirasın toplumsal bellekteki temsil biçiminin

* Bu makale, Betül Öztürk tarafından, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Anabilim Dalı'nda, Dr. Öğr. Üyesi Fulden Nuray Küçükergin danışmanlığında 2025 yılında tamamlanan "Ankara Ulus Semtinin Türk İslam mimarisinin sürdürülebilir turizme etkisi" başlıklı yüksek lisans tezinin verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

** This article is derived from the master dissertation entitled "The impact of Turkish Islamic architecture of Ankara Ulus District on sustainable tourism" conducted by Betül Öztürk under the supervision of Assist. Prof. Fulden Nuray Küçükergin at the Department of Travel Management and Tourism Guiding, Institute of Postgraduate Education, Hacı Bayram Veli University, Ankara.

• Telif hakkı © 2025 Yazar(lar). Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayımlandı. Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren Creative Commons Atıf Lisansı (CC BY) ile dağıtılmıştır.

turistik farkındalık ve kullanım düzeyiyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koyarak literatüre özgün katkı sunmaktadır. Araştırma kapsamında ayrıca, Ulus'un tarihsel ve kültürel miras unsurlarını kapsayan sürdürülebilir turizm odaklı örnek bir kültürel yürüyüş rotası önerisi geliştirilmiştir. Bu önerinin hem kültürel mirasın görünürlüğünü artıracak hem de yerel halkın katılımını önleyen sürdürülebilir turizm uygulamalarına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar sözcükler: Sürdürülebilir turizm, Türk-İslam mimari mirası, Kültürel miras, Toplumsal bellek, Yerel halk algısı, Ulus, Ankara

Abstract

This study aims to evaluate the potential of the Turkish-Islamic architectural heritage from the Seljuk and Ottoman periods in the Ulus quarter of Ankara within the context of sustainable tourism, based on the views and experiences of local residents. In this study, cultural heritage is addressed through the dimensions of social memory, visit motivation, tourist attraction and promotion, awareness of Turkish-Islamic architecture, conservation of cultural heritage, and the role of the local community. The study was designed based on a qualitative research approach. Data were collected through semi-structured interviews with 15 participants residing in Ankara who had experienced the Ulus quarter. Interviews were conducted either face-to-face or via voice communication tools. The data were analyzed through descriptive analysis supported by open coding and interpreted under the themes of general perception and personal experience, views on the Ulus quarter, value-sustainability-promotion, and participation and development suggestions. The findings reveal that the social memory associated with Ankara does not adequately reflect the city's multilayered historical and cultural depth. Nevertheless, there is a strong local consensus that Ulus, as the historical core of the city, plays a significant role in shaping Ankara's urban identity. The study demonstrates that although Turkish-Islamic architectural heritage constitutes an important cultural asset, it is not sufficiently recognized by local residents. In addition, despite the quarter's tourism potential, it cannot be fully realized due to inadequate promotion, visibility problems, and deficiencies in the physical environment. Furthermore, participants emphasized that guided tours, thematic routes, and informative practices could enhance the visibility of this heritage and strengthen the quarter of Ulus as a cultural tourism destination. In this respect, the study makes an original contribution to the literature by demonstrating, in the case of Ankara, that the ways in which cultural heritage is represented in social memory are directly related to the levels of touristic awareness and use. Within the scope of the research, a sample sustainable tourism-oriented cultural walking route covering the historical and cultural heritage assets of Ulus was also developed. This proposal is considered to both increase the visibility of cultural heritage and contribute to sustainable tourism practices that encourage local community participation.

Keywords: Sustainable tourism, Turkish-Islamic architectural heritage, Cultural heritage, Collective memory, Local community perception, Ulus (Ankara)

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentliğini üstlenen Ankara şehri tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı gibi bu farklı medeniyetlerin zenginliklerini içerisinde barındıran çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Ankara'nın zengin tarihi, tarihin başlangıcından önceye dayanmaktadır. Prehistorik Dönem'den zamanımıza kadar Frigler, Hititler, Galatlar, Roma ve Bizans gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu medeniyetlerin izlerini üzerinde taşımaktadır. Bu izler bugün Ulus semtinde Aşağı Yüz ve Yukarı Yüz denilen Eski Ankara sınırları içerisinde, Ulus, Roma-Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi yapılarından oluşan dört katmanlı bir yapıya sahiptir; Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait önemli kültürel yapıları barındırmaktadır.

13. yüzyıl başlarında nüfus artırma politikaları ile Ankara merkezi kale dışına taşmış; dönemin Meliki Muhyiddin Mesud tarafından bir kültür ve sanat merkezine dönüşen bölge, edebiyat ve sanat insanlarını çekmeyi başarmıştır. Bu sanatın yansımalarını geride bıraktıkları günümüze ulaşmış eserler üzerinden görmek mümkündür. 14. yüzyıl ticaret yollarının üzerinde bulunan Osmanlı Ankara'sında ticaret faaliyetleri gelişmiş ve bu doğrultuda şehirde imar faaliyetleri başlamıştır. Sıra sıra kubbeleri ile bedesteni ve hanları, Uzun Çarşı (Çıkırıkçılar Yokuşu) ve ayakta kalan yapılarıyla Ulus bölgesi, bugün ziyaretçisini tebessüm ile karşılamaktadır (Yalçınkaya ve diğ., 2009, s. 105-106). Selçuklulardan Osmanlı Dönemi sonuna kadar uzanan süreçte, Türk İslam sentezinin oluşumundan ortaya çıkan kültürel mimari eserleriyle Ulus, son derece önemli bir konuma sahiptir. Ancak bu önemli

eserler günümüzde yeterince tanınmamakta ve değeri az bilinmektedir. Bu tarihi eserler başkent kültür kimliğinin oluşumunda yeterince değer görmemiştir. Araştırmamızın temel amacı; Ankara Ulus semtinde yer alan Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait Türk İslam mimarisi örneklerinin sürdürülebilir turizm üzerindeki etkisini, yerel halkın görüş ve deneyimleri doğrultusunda incelemek ve aynı zamanda Ankara'daki bu dönemlere ait kültürel mimari mirasın farkındalığını ve önemini ortaya koymaktır. Ziyaretçi deneyimlerinin araştırılmasıyla ortaya çıkan bu çalışmanın şehrin kültürel kimliğinin oluşumuna ve turizmine olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma; giriş, kavramsal çerçeve, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç-öneriler olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde; Kültür ve kültürel turizm, kültürel miras, kültürel miras ve kent kültür kimliği arasındaki ilişki, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm gibi kavramlara yer verilmiş ve Ankara tarihçesi ile araştırmaya konu olan, Eski Ankara sınırları içerisinde yer alan Türk İslam mimari eserleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde yöntem, dördüncü bölümde nitel araştırma desenine göre hazırlanmış olan araştırmanın uygulama kısmı ve araştırmadan elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Beşinci ve altıncı bölümde ise tartışma ve sonuç-öneriler kısmı yer almaktadır. Araştırma sonunda Ankara kültür turizmüne önemli bir katkıda bulunabileceği düşünülen örnek bir yürüyüş rotası oluşturulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Kültür, farklı disiplinler ve bağlamlar içerisinde çok boyutlu bir yapıya sahip olması nedeniyle tek bir tanım çerçevesinde ele alınması güç bir kavramdır (Gülmez, 2019). Bu çok katmanlı yapı, kültürü yalnızca maddi üretimler üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, değerler, yaşam biçimleri ve duygusal bağlamlar üzerinden okunabilir kılmaktadır. Spencer-Oatey ve Kádár (2021, s. 4) da bu doğrultuda kültürü, "sosyal bir grubun etkileşim hâlindeki üyeleri tarafından değişen derecelerde paylaşılan; gelenekler, inançlar, değerler, şemalar, normlar ve sembol kalıplarından oluşan karmaşık bir anlam sistemleri seti" olarak tanımlamışlardır. Bu bütün; bilim, edebiyat, yaşam biçimleri, insanın temel hakları ve değer yargıları ile gelenek ve görenekleri de içermektedir. Ayrıca kültür, belirli bir topluma, toplumlar grubuna, belirli bir ırka, belirli bir coğrafi alana ya da belirli bir zaman dilimine özgü geleneksel davranış biçimlerini ifade etmektedir (Bruman, 1999). Tarihsel süreç boyunca etki-

leşim hâlinde olan insan toplulukları, kültürü zaman ve mekân içerisinde aktararak genişletmiş, çeşitlendirmiş ve kuşaklar arası bir miras olarak sürdürmüştür (Öztürk, 2020). UNESCO'nun 1982 yılında düzenlediği Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi'nde bilim ve teknoloji arasındaki karşılıklı ilişkiye özel bir vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede, bilim ile kültürün yakın biçimde bağlantılı olduğu ve bilim ile teknolojinin çağdaş kültürün süreç içinde ayrılmaz birer bileşen hâline geldiği ifade edilmiştir (UNESCO, 1982, s.11).

Bu kültürel aktarım ve etkileşim süreci, insanın mekânsal hareketliliği ile doğrudan ilişkilidir. Tarih boyunca farklı amaçlarla bulundukları yerlerden ayrılarak başka coğrafyalara yönelen insan topluluklarının bu hareketliliği, günümüzde turizm kavramının oluşumunda belirleyici bir rol oynamıştır (Ünlüöner, Tayfun ve Kılıçlar, 2015). Turizmin temel öznesi olan insan, ilk çağlardan itibaren ekonomi, sağlık, spor ve inanç gibi çeşitli gerekçelerle sürekli yer değiştirmiştir (Usta, 2016). Orta Çağ'da dine dayalı seyahatlerin yanı sıra Haçlı Seferleri, geniş ölçekli kıtasal hareketliliğe neden olmuş; aynı dönemde İslam dininin doğuşu ve hac ibadetinin yerine getirilmesi amacıyla Mekke'ye yapılan ziyaretler turizm hareketlerini kitlesel boyuta taşımıştır (Erkmen, 2019; Usta, 2016). Bu süreçte Küçük Asya'da artan seyahat hareketliliği, Anadolu Selçuklu Devleti'ni güvenliği sağlamak ve seyahat edenlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hanlar ve kervansaraylar inşa etmeye yöneltmiş; Osmanlı Devleti de bu geleneği sürdürerek seyahatin mekânsal altyapısını güçlendirmiştir (Erkmen, 2019). Turizmin tarihsel gelişimi incelendiğinde, hareket hâlindeki insan topluluklarının farklı kültürlerle temas ederek kültürel etkileşimin temelini oluşturduğu görülmektedir (Gülmez, 2019).

Tarihsel ve kültürel etkileşim süreci içerisinde öne çıkan turizm türlerinden biri kültür turizmidir. Kültür turizmi, bireylerin alışılmış çevrelerinin dışına çıkarak farklı kültürel mirasları ve yaşam biçimlerini deneyimleme isteğiyle şekillenen bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Garda ve Temizel, 2016). Deniz-güneş-kum odaklı kitle turizminin doyum noktasına ulaşmasıyla birlikte, kültürel mirasa yönelik ilgi artmış ve seyahatler, tarih, kimlik ve kültürel keşif odaklı bir niteliğe bürünmüştür (Usta, 2016). Kültür turizmini besleyen temel unsurlar, tarihsel kültürel mirasın yanı sıra gelenek, görenek ve yaşam pratiklerinden oluşan yaşayan kültürdür (Pekin, 2011). Bu bağlamda UNESCO'nun 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi, kül-

türel mirası anıtlar, bina grupları ve sit alanları olarak sınıflandırarak koruma altına almıştır (UNESCO, 1972). Türkiye, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde 22 asıl ve 79 geçici miras alanıyla temsil edilmektedir. Ankara ise Hacı Bayram Camisi ve çevresi, Gordion ve Arslanhane Camisi ile listede yer almıştır ve ayrıca "Cumhuriyetçi Modern Bir Başkent Planlaması ve İnşası" başlığıyla 2025 yılında geçici listeye dâhil edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2025).

Kültürel mirasın, mekânsal bağlamda en görünür hâle geldiği alanlardan biri kentlerdir. Bir yerleşimin kent olarak nitelendirilmesi çoğunlukla belirli bir nüfus eşliğinin aşılması ile ilişkilendirilmiş olsa da (Faroqhi, 1993), kentler yalnızca nüfus yoğunlukları ile değil, üretim ve tüketim süreçlerinin, yaşam, çalışma ve rekreasyonel etkinliklerin bir arada örgütlendiği dinamik alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu dinamik yapı, kültürel dönüşümleri de beraberinde getirerek kent kimliğinin oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır (Hayta, 2016). Kültürü oluşturan maddi ve manevi unsurların dönüşümü, kentin diğer kentlerden ayırt edici karakteristik özelliklerini meydana getirmektedir (T. Güler, Şahnagil ve G. Güler, 2016). Bu özgünlükler, kente dışarıdan bakan gözlerde simgesel bir bütünlük algısı yaratmakta; bazı yapılar ve mekânlar bulundukları şehirlerle özdeşleşerek kentsel bellekte simgesel anlamlar kazanmaktadır. Kevin Lynch, *The Image of the City* adlı eserinde bu duruma dikkat çekmekte; Eiffel Kulesi'nin Paris, San Marco Meydanı'nın Venedik, Topkapı Sarayı ve Mimar Sinan'ın camilerinin İstanbul ile özdeşleştiğini vurgulamaktadır (Keleş, 2014, s. 14). Kültürel mirasın günümüze ulaşmış unsurları, kentin geçmişiyle kurduğu bağı korurken kültürel çeşitliliği desteklemekte ve kent kimliğinin şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir (Temur, 2022, s. 600). Hermes Jansen (1937, s. 5) de somut kültürel mirasın şehir kimliği açısından önemini, şehirlerin yaşanılan zamanın birer yansıması olduğu ve taşla vücut bulan ifadelerin kalıcı bir değer kazandığını "Şehirler yaşanılan zamanın in'ikaslarıdır.¹ Bunlar kuvvetli, vücut vermek arzusu ile yaratılmışlarsa taştan olan ifadeleri ebedi bir kıymeti kazanırlar. Şehirler aynı zamanda gelecek zamanlara maziye tanıtan birer varlıktır. Hatta harabeleri bile büyük bir zamana şahadet edebilirler." ifadesiyle ortaya koymaktadır.

Kentler ve kültürel miras arasındaki bu güçlü ilişki, sürdürülebilirlik kavramını kaçınılmaz olarak gündeme

getirmektedir. Sürdürülebilirlik, ortaya çıktığı dönemden günümüze farklı alanlarda kullanılan kapsamlı bir yaklaşım olup, özünde "kesintiye uğramadan varlığını sürdürebilme" anlamını taşımaktadır (Butler, 1999; Sakalasoorya, 2021). Robert Engelman, kavramın günümüzde çevresel iyileşmeden popüler söyleme kadar geniş bir yelpazede kullanıldığını belirtirken, tarihsel olarak sürdürülebilirliğin birçok yerli kültürde yaşam pratiğinin bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Modern anlamda sürdürülebilirlik, 1972 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı ile uluslararası gündeme taşınmış; Sanayi Devrimi sonrasında üretim ve tüketimin hızlanmasıyla doğal kaynaklar üzerindeki baskının artması bu düşüncenin teorik temellerini güçlendirmiştir (World Ocean Review, 2023). Kavram, 18. yüzyılda Hans Carl von Carlowitz'in ormancılık alanındaki çalışmalarıyla teorik bir çerçeveye kavuşmuş; Stockholm Konferansı, Brundtland Raporu, Rio Zirvesi, Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması gibi süreçlerle küresel politika alanında gelişim göstermiştir. Brundtland Raporu'na göre sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin olanaklarını tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılamayı ifade etmektedir. Bu yaklaşım, çevresel, ekonomik ve sosyal boyutların dengelenmesini esas almakta; kaynakların verimli ve adil kullanımını, çevresel tahribatın azaltılmasını ve toplumsal refahın desteklenmesini hedeflemektedir (Türkey, 2014; UNDP, 2025).

Sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulama alanı bulduğu sektörlerden biri de turizmdir. Turizm; doğal çevre, kültürel miras ve toplumsal yapıyı aynı anda etkileyen çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Pekin, 2011). Bu nedenle, turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir turizm; doğal, kültürel ve biyolojik kaynakların korunmasını, yerel halkın sosyoekonomik refahının artırılmasını ve turistik deneyimin uzun vadede devamlılığını hedefleyen bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır (Liu, 2003; UNEP, 2005). Uluslararası kurumlar, sürdürülebilir turizmin yalnızca ekonomik getiriler üzerinden değerlendirilmemesi gerektiğini; sosyal adalet, kültürel bütünlük ve çevresel taşıma kapasitesinin korunmasının, sürecin ayrılmaz bileşenleri olduğunu vurgulamaktadır. Aşırı turizm, güncel literatürde yalnızca ziyaretçi sayısındaki artışla değil, bu artışın destinasyonda algılanan yaşam kalitesini ve ziyaretçi deneyimini olumsuz etkileyecek düzeye

1 İn'ikas; Yansı (TDK, 2025).

ulaşmasıyla ilişkilendirilmektedir. Araştırmalar, bu olgunun çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu; yerel halkta kalabalıklaşma stresi, geri çekilme eğilimi, destinasyonu “iyi yaşanacak yer” olarak görme düzeyinde azalma ve turizmin sınırlandırılmasına yönelik tutumlarda artış gibi sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir (Koen, Postma ve Papp, 2018; Cheung ve Li, 2019; García-Buades, García-Sastre ve Alemany-Hormaeche, 2022; Sever, 2023). Özellikle yoğun ziyaretçi baskısına maruz kalan tarihi kentlerde ve miras alanlarında aşırı turizmin, fiziksel mekânlar kadar gündelik yaşamı ve toplumsal ilişkileri de etkilediği; bu durumun yerel halkın yaşam kalitesi ve kentle kurduğu ilişki üzerinde baskı oluşturduğu belirtilmektedir. Venedik örneği, turizm baskısının yalnızca simgesel alanlarda değil, tüm kentsel yaşam dokusunda hissedilebildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir (Bertocchi ve Visentin, 2019; Perkumienė ve Pranskūnienė, 2019). Bu bağlamda sürdürülebilir turizm, ekonomik fayda kadar toplumsal refahın, yerel kabulün ve yönetim kapasitesinin de dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir turizm, ekonomik gelişmeyi kültürel koruma ve ekolojik denge ile uyumlu hâle getiren, yerel halkın karar alma süreçlerine katılımını esas alan bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bir destinasyonun geleceği, turistik çekiciliklerin korunması, toplumsal faydanın gözetilmesi ve çevresel etkilerin azaltılmasıyla güvence altına alınabilmektedir (Tokmak, 2023).

Tarihi Ankara Türk İslam Mimari Mirası

Bu bölümde Ankara'nın tarihsel gelişimi ile çalışmanın omurgasını oluşturan Türk-İslam dönemi mimari eserleri, 1924 tarihli Ankara şehir haritası temel alınarak incelenmiştir. 1924 haritası, Cumhuriyet Dönemi'nde hazırlanan ilk şehir haritası olması ve Türk-İslam dönemine ait varlıkların bütüncül biçimde izlenebildiği en son belge niteliğini taşıması nedeniyle araştırma açısından önemli bir referans noktasıdır. Aynı zamanda bu harita, Ankara'nın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği mekânsal dönüşümlerin okunmasına ve değerlendirilmesine imkân sunmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan yapılar, öncelikle literatür taraması yoluyla belirlenmiş; ardından yerinde yapılan tespit çalışmalarıyla doğrulanmıştır. Turizm potansiyeli taşıdığı değerlendirilen bu yapılar, çalışma sonunda oluşturulan örnek bir yürüyüş rotası üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca saha çalışmaları sırasında bölgedeki esnafa temas kurulmuş; elde edilen gözlem ve değerlendirmeler bölüm sonunda “Esnaf ve Saha İzlenimleri” başlığı altında sunulmuştur.

Ankara'nın Tarihçesi

Osmanlı döneminden itibaren resmî olarak kullanılan “Ankara” ismi, tarihsel süreç içerisinde Anckya, Angora ve Engürü gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Kent adının kökenine ilişkin kesin bir görüş bulunmama birlikt, Antik dönem yazarları Strabon, Pausanias ve Stephanus'un aktardığı anlatılar, ismin gemi çapası anlamına gelen “Anckya” sözcüğüyle ilişkilendirildiğini göstermektedir (Erzen, 2010; Yalçinkaya ve diğ., 2009). Arkeolojik buluntular, Ankara ve çevresinin Paleolitik Dönem'den itibaren yerleşim alanı olarak kullanıldığını ortaya koyarken; Hitit, Frig ve Galat dönemlerine ait kalıntılar kentin çok katmanlı tarihsel yapısını açık biçimde yansıtmaktadır (Strabon, 2015).

Roma Dönemi'nde Ankara, kapsamlı imar faaliyetleriyle önemli bir kent kimliği kazanmış; hamamlar, tapınaklar ve agoralar inşa edilmiştir. Augustus Tapınağı ve üzerindeki yazıtlar, kentin Roma İmparatorluğu içerisindeki siyasal ve dinsel önemini ortaya koymaktadır (Galanti, 2005). Doğu Roma Dönemi'nde ise Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte Ankara, dinî bir merkez niteliği kazanmış; bu süreçte konsiller ve kiliseler kentsel mekânda belirgin hâle gelmiştir (Koşay, 1935).

1071 Malazgirt Zaferi sonrasında Ankara'nın Danişment ve Selçuklu hâkimiyetine girmesiyle birlikte kentte Türk-İslam kimliği belirginleşmiştir. Selçuklu Dönemi'nde artan Türkmen nüfusuyla birlikte şehir, kültür ve sanat alanında gelişim göstermiş; camiler ve mescitler kale dışına taşan yeni yerleşim alanlarının oluşumunda belirleyici rol oynamıştır (Yalçinkaya ve diğ., 2009). Selçuklu otoritesinin zayıflamasıyla Ahiler, Ankara'da idari ve ekonomik düzenin sağlanmasında etkin olmuş; bu yapı Osmanlı fethine kadar kent yönetiminde önemli bir rol üstlenmiştir (Hacıgökmen, 2011).

Osmanlı Dönemi'nde Ankara, sancak merkezi olarak ticaret ve zanaat faaliyetleriyle gelişmiş; özellikle sof ve tiftik ticareti sayesinde uluslararası ölçekte tanınan bir ekonomik merkez hâline gelmiştir. Bedestenler, hanlar ve ticaret yolları kentin ekonomik canlılığını artırmış; ancak 19. yüzyılda değişen dünya koşullarıyla birlikte bu canlılık giderek azalmıştır (Faroghi, 1993; Yalçinkaya ve diğ., 2009).

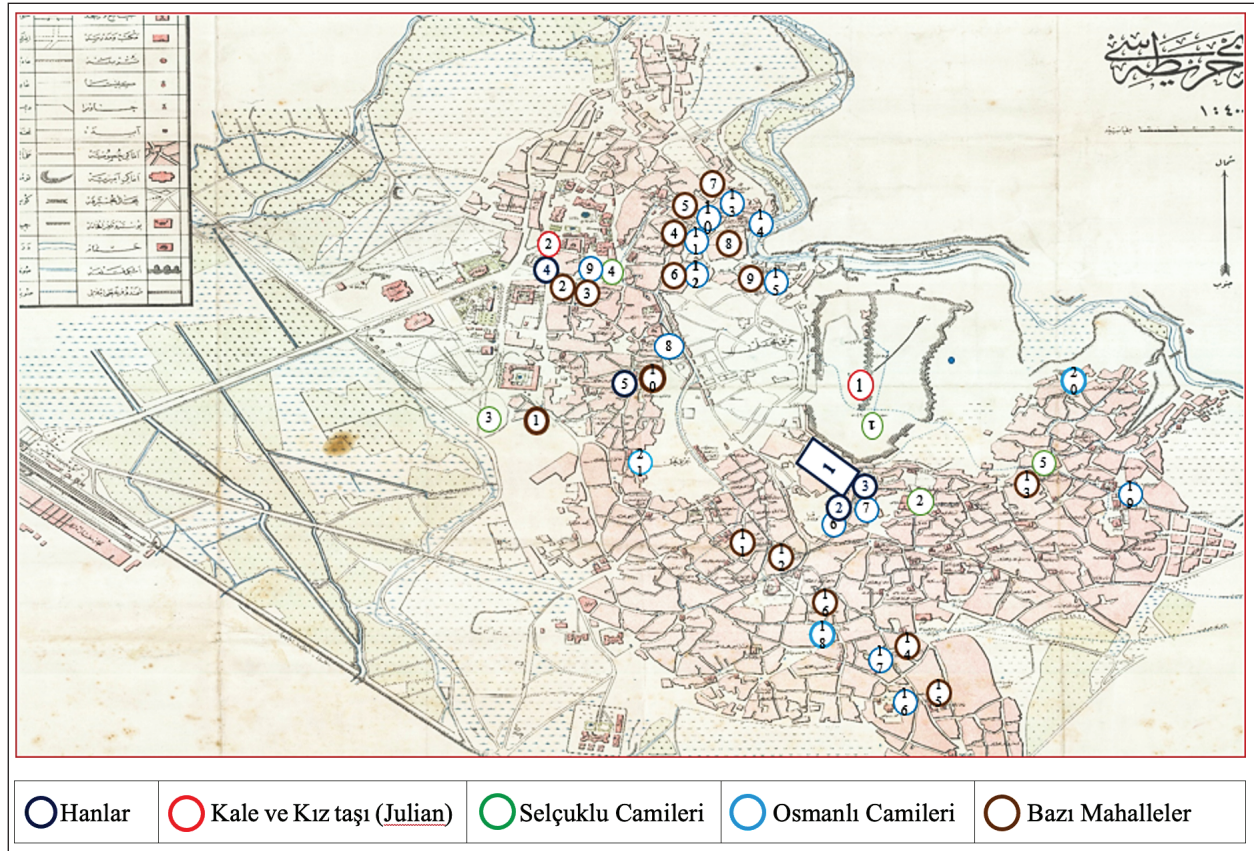
13 Ekim 1923'te başkent ilan edilmesiyle Ankara, Cumhuriyet'in simgesel ve yönetsel merkezi konumuna yükselmiş; imar planları ve yeni kamu yapılarıyla mo-

derin bir kent kimliği kazanmıştır. Jansen Planı, kentin planlı gelişimini sağlayarak Ankara'nın kısa sürede çağdaş bir başkent görünümüne kavuşmasında belirleyici olmuştur (Kurt, 2006). Kaynaklarda Ankara, Kale'den istasyona doğru eğimli bir arazi üzerinde konumlanan ve en yüksek noktası Hisar olan bir kent olarak tanımlanmaktadır (Günel ve Kılçı, 2015; Tuncer, 2001). Cumhuriyet Dönemi'ne kadar kullanılan "Aşağı Yüz" tanımı, günümüzde Anafartalar Caddesi altında kalan Hacı Bayram Camisi'nden Karacabey Külliyesi'ne kadar uzanan alanı kapsarken; Kale ve çevresi "Yukarı Yüz" olarak adlandırılan bölgeyi oluşturmaktadır (Özdemir, 1991).

Bu tarihsel ve mekânsal çerçeve doğrultusunda, bugünkü Ulus semti sınırları içerisinde yer alan tarihî Ankara'daki yapılar Şekil 1'deki 1924 Ankara şehir haritası üzerinde konumlandırılmıştır. Harita üzerinde yapılan bu çözümlemede yapılar, dönemsel ve işlevsel özelliklerine

göre renklendirilmiş halkalar aracılığıyla gösterilmiştir. Buna göre kırmızı renk Kale ve Kız Taşı'nı (Julien Sütunu), koyu mavi renk hanları, yeşil renk Selçuklu dönemi camilerini, açık mavi renk Osmanlı dönemi camilerini, kahverengi halkalar ise bazı mahalleleri temsil etmektedir.

Saha çalışmaları sonucunda Kale ve Kız Taşı ile 35 cami ve 6 hanın günümüzde varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Harita üzerinde yer almamakla birlikte yerinde görülen diğer camiler arasında Kurşunlu, Hacı Doğan, Ramazan Şemseddin, İki Şerefeli, Ağaçoğlu, Yeşil Ahi, Rüstem Nail, Mimarzade Şakir Efendi, Kağnıoğlu, Eskicioğlu, Leblebicioğlu, İbadullah ve Isfahani camileri ile Gecik Mescidi bulunmaktadır. Hanlar bölgesi olarak tanımlanan alanda ise Çukurhan, Çengelhan ve Zağfiran (Safran) Han yer almaktadır. Bu varlıklardan 21 tanesi, tarihsel değerleri, ulaşılabilirlikleri ve turistik rota oluş-

Şekil 1. Ulus semti sınırları içerisinde yer alan tarihî yapılar (1924 Ankara Şehri Haritası üzerine konumlandırma, yazarlar tarafından yapılmıştır).

Kaynak: ODTÜ Mimarlık Fakülte Arşivi.

turma potansiyelleri dikkate alınarak harita üzerinde gösterilmiştir. Günümüze ulaşamayan yapıların ve bazı mahalle isimlerinin haritada yer alması ise tarihî Ankara'nın geçirdiği dönüşümleri bütüncül biçimde anlayabilmek, kentsel değişimi okuyabilmek ve geleceğe yönelik değerlendirmeler yapabilmek amacıyla tercih edilmiştir.

Çalışma kapsamında, 1924 Ankara şehir haritası esas alınarak tarihî Ankara olarak tanımlanan Ulus semti sınırları içerisinde yer alan kültür varlıkları sistematik biçimde tespit edilmiştir. Literatür taraması ve saha çalışmaları sonucunda belirlenen bu varlıklar; türleri, ait oldukları

dönemler ve günümüzdeki fiziksel durumları dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, Ankara'nın çok katmanlı tarihsel yapısını mekânsal bütünlük içerisinde okuyabilmek ve Türk-İslam dönemi eserlerinin kentsel doku içindeki sürekliliğini ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır.

Tablo 1'de sunulan kültür varlıkları, 1924 haritası üzerinde konumlandırılan ve araştırma kapsamında değerlendirilen yapılar gösterilmektedir. Tablo, bir yandan günümüze ulaşan eserleri görünür kılarken, diğer yandan yıkılmış ya da fiziksel olarak varlığını sürdürmeyen

Tablo 1. Ankara 1924 Haritası Üzerinde Konumlandırılan Kültür Varlıkları

No	Türü	Dönemi	Durumu
1	Kale	-	Mevcut
2	Julien Sütunu-Kız Taşı	Roma	Mevcut
1	Hanlar Bölgesi	Osmanlı	Mevcut
2	Pirinç Han	Osmanlı	Mevcut
3	Pilavoğlu Han	Osmanlı	Mevcut
4	Taşhan	Osmanlı	Yıkılmış
5	Hasan Paşa Hanı (Sulu Han)	Osmanlı	Mevcut
1	Muhyiddin Mesud Camisi	Selçuklu	Mevcut
2	Ahi Şerafeddin Camisi	Selçuklu	Mevcut
3	Kızılbey Camisi	Selçuklu	Yıkılmış
4	Hocapaşa Camisi	Selçuklu	Yıkılmış
5	Saraç Sinan Mescidi	Selçuklu	Mevcut
6	Ahi Elvan Camisi	Osmanlı	Mevcut
7	Hacı Arap Camisi	Osmanlı	Mevcut
8	Haseki Camisi	Osmanlı	Yıkılmış
9	Zincirli-Kazasker Camisi	Osmanlı	Mevcut
10	Hacı Bayram Camisi	Osmanlı	Mevcut
11	Ahi Tura Camisi	Osmanlı	Mevcut
12	Balaban Camisi	Osmanlı	Mevcut
13	Ahi Yakup Camisi	Osmanlı	Mevcut
14	Şeyh İzzeddin Camisi	Osmanlı	Mevcut
15	Debbağhane Camisi	Osmanlı	Mevcut
16	İmaret (Karacabey) Camisi	Osmanlı	Mevcut
17	Taceddin Sultan Camisi	Osmanlı	Mevcut
18	Cenabı Ahmet Paşa Camisi	Osmanlı	Mevcut
19	Hacı Musa Camisi	Osmanlı	Mevcut
20	Molla Büyük Camisi	Osmanlı	Mevcut
21	Yegen Bek Camisi (Yeğen Bey Camisi)	Osmanlı	Yıkılmış

yapıların da tarihsel bellekteki yerini korumayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca mevcut mirasın değil, aynı zamanda Ankara'nın geçirdiği mekânsal ve tarihsel dönüşümlerin bütüncül biçimde anlaşılmasına katkı sunmaktadır.

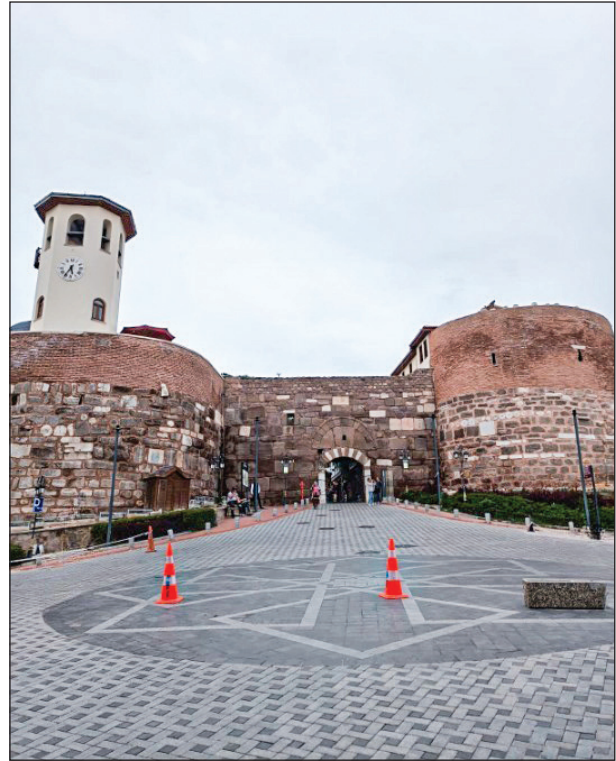
Tablo 1'de yer alan kültür varlıklarının dağılımı, tarihi Ankara mahalle dokusunun oluşumunda camilerin merkezi bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Kaynaklarda da belirtildiği üzere, Ankara'nın tarihsel mahalleleri genellikle cami ve mescitlerin etrafında şekillenmiş; bu durum mahallelerin küçük ölçekli, iç içe ve yoğun bir yerleşim dokusu sergilemesine neden olmuştur. Bu bağlamda, her mahallenin en az bir cami ya da mescide sahip olduğu, bu yapıların yalnızca ibadet mekânları değil, aynı zamanda sosyal ve mekânsal örgütlenmenin odak noktaları olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma kapsamında değerlendirilen camilerin büyük bir bölümü 13. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasına tarihlenmekte olup, bazıları mimari ve sanatsal açıdan özgün nitelikler taşımalarının yanı sıra, büyük bir kısmı bulundukları dönemden günümüze ulaşabilmiş olmaları bakımından da önemli bir kültürel miras değeri sunmaktadır. Bu süreklilik, Ankara'nın Türk-İslam dönemi kent kimliğinin zaman içerisinde kesintiye uğramadan aktarılabildiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Öte yandan Ankara'daki Türk-İslam dönemi yapıları yalnızca cami ve hanlarla sınırlı değildir. Yapılan yerinde tespit çalışmaları, her mahallenin bugün aktif olarak kullanılmaya dahi en az bir tarihi çeşmeye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Ankara salnamelerinde 1907 yılı itibarıyla, kent genelinde 103 çeşmenin bulunduğu belirtilmektedir (İşçen, 2019, s. 12). Bunun yanı sıra, Şengül Hamamı, Karacabey Hamamı ve Eynebey Hamamı gibi bazı hamam yapılarının günümüzde de özgün işlevlerine uygun biçimde kullanılmaya devam etmesi, Türk-İslam dönemi kentsel donatı yapılarının Ankara'nın tarihsel sürekliliğindeki önemini pekiştirmektedir.

Yukarıda sunulan değerlendirmeler, tarihi Ankara'nın camiler, hanlar, çeşmeler ve hamamlar etrafında şekillenen bütüncül bir kentsel miras dokusuna sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çok katmanlı yapı, yalnızca yapıların sayısal varlığıyla değil; mekânsal konumları, tarihsel süreklilikleri ve kent yaşamı içindeki işlevleriyle anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda, Ankara'nın tarihsel merkezinde yer alan bazı yapılar, sahip oldukları mimari özellikler, tarihsel temsil gücü ve kentsel bellek içindeki

konumları nedeniyle diğerlerinden ayrırmakta ve kentin Türk-İslam dönemi mirasını anlamada anahtar rol üstlenmektedir. Aşağıda, tarihi Ankara'nın mekânsal omurgasını oluşturan Ankara Kalesi ile Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait seçili camiler ele alınacaktır. İncelenen yapılar, yalnızca mimari özellikleri açısından değil; bulundukları konum, çevreleriyle kurdukları ilişki ve kentsel doku içerisindeki süreklilikleri çerçevesinde değerlendirilerek, Türk-İslam mimari mirasının Ankara kent kimliğindeki yeri ve önemi ortaya konulacaktır.

Ankara Kalesi: İnşa tarihi ve banisi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Antik Dönem kaynakları, yapının (Şekil 2) erken tarihine ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Strabon'un kaleyi Tektosaglar ile ilişkilendirmesi, yapının Ankara'nın erken savunma ve yerleşim tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Erzen, 2010). Roma ve Doğu Roma dönemlerinde onarımlar gören kale, bugünkü genel görünümünü büyük ölçüde Selçuklu Dönemi'nde kazanmış; Osmanlı Dönemi'nde de varlığını koruyarak iç kale ve dış kale biçiminde gelişimini sürdürmüştür (Yalçinkaya ve diğ., 2009; Wittek,

Şekil 2. Ankara Kalesi.

Fotoğraf: Betül Öztürk, 2025.

2022). Andezit taşından inşa edilen yapının kuzeydeki en yüksek bölümü Akkale olarak bilinmekte; Dış Kale Kapısı, Hisar Kapısı ve diğer kapılar kalenin savunma sisteminin temel unsurlarını oluşturmaktadır (Witteck, 2022).

Muhyiddin Mesud Camisi-Alaaddin Camisi: İç Kale’de Alitaş Sokak üzerinde sur duvarına bitişik konumuyla Ankara’nın Selçuklu dönemi Türk-İslam mimarisini yansıtan önemli yapılardan biridir (Şekil 3). Minber kitabesine göre cami, 1178 yılında Muhyiddin Mesud tarafından inşa ettirilmiştir (Oral, 1969). Sade mimari anlayışı ve büyük ölçüde devşirme antik malzeme kullanılarak inşa edilmiş olması, yapının ayırt edici özellikleri arasında yer almaktadır (Öney, 1971). Yapının en özgün yönlerinden biri, biri sur duvarına oyulmuş bahçe bölümünde, diğeri ise iç mekânda bulunan iki mihraba sahip olmasıdır. Bu

düzenleme, caminin kale ile kurduğu mekânsal ilişkiyi açık biçimde ortaya koymakta ve yapının kale içi kullanıma da hizmet ettiğini düşündürmektedir. Caminin konumu, Selçuklu Dönemi’nde yönetim yapıları çevresinde ibadet mekânı inşa etme geleneğiyle de örtüşmektedir. Günümüzde saray kalıntıları görünür olmasa da camiden çıkarılarak Ankara Etnografya Müzesi’ne taşınan taht, bu alanda bir saray yapısının varlığına işaret eden önemli bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Yapı ayrıca, Hacı Bayram Camisi’nde de görülen bazı mimari unsurların erken bir örneğini sunmaktadır. Özellikle kadınlar mahfilinin dışarıdan antik sütunlarla desteklenmesi dikkat çekicidir. Ahşap minberi ise Selçuklu sanatının nitelikli künde-kari örnekleri arasında gösterilmekte ve dönemin ahşap işçiliği geleneğini yansıtmaktadır (Çam ve Ersay, 2012; Oral, 1969).

Şekil 3. Muhyiddin Mesud Camisi-Alaaddin Camisi.
Fotoğraf: Betül Öztürk, 2025.

Arslanhane (Ahi Şerafeddin) Camisi: Ankara Kalesi'nin güneyinde Arslanhane Sokağı üzerinde yer almakta; cami önünde uzun yıllar bulunan aslan heykelleri nedeniyle halk arasında "Arslanhane Camisi" olarak anılmaktadır. Minber kitabesine göre 1290 yılına tarihlenen yapı, Ankara'daki Türk-İslam mimarisinin önemli örneklerinden biridir (Şekil 4). Dıştan sade ve ev görünümlü, içten ise alçak tavanlı ve ahşap direkli bir plana sahip olan cami, Ankara'da yaygınlaşan ahşap taşıyıcı sistemli hipostil cami geleneğinin erken ve özgün örnekleri arasında değerlendirilmektedir (Öney, 1998). Harim mekânı, mihrap duvarına dik yerleştirilmiş beş sahn

ve yirmi dört ahşap direkten oluşmaktadır. Mihrap ise mukarnaslı kavsarası ve çini süslemeleriyle Selçuklu sanatının estetik anlayışını yansıtmaktadır (Konyalı, 1978). Korunmuşluk durumu, özgünlüğü ve bütünlüğüyle Anadolu'daki benzer yapılar arasında seçkin bir yere sahip olan Arslanhane Camisi, 2023 yılında "Anadolu'nun Orta Çağ Dönemi Ahşap Hipostil Camileri" başlığı altında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilmiştir (Arslanhane (Ahi Şerafeddin) Camisi, 2025). Bu gelişme, yapının yalnızca Ankara için değil, uluslararası kültürel miras açısından da önem taşıdığını göstermektedir.

Şekil 4. Arslanhane Camisi-Ahi Şerafeddin Camisi.
Fotoğraf: Betül Öztürk, 2025.

Hacı Bayram-ı Veli Camisi ve Çevresi: Ulus semtinde Hacı Bayram Mahallesi sınırlarında yer almakta ve Ankara'nın en önemli tarihsel odak alanlarından birini oluşturmaktadır. Antik dönemden Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi'ne uzanan farklı tarihsel katmanları bir arada barındıran bu alan, höyük niteliğindeki tepe çevresinde ve eğimli yamaçlar boyunca gelişen yerleşim düzeniyle çok katmanlı bir kentsel doku sergilemektedir (UNESCO, 2025).

Ankara'nın en önemli dinî yapılarından biri olan Hacı Bayram-ı Veli Camisi (Şekil 5), banisi Hacı Bayram-ı

Veli'nin vefatından iki yıl önce, 1427 yılında inşa edilmiştir (Kavas, 2014). Mimarı kesin olarak bilinmeyen yapı, geçirdiği onarımlar nedeniyle özellikle 17. ve 18. yüzyıl Osmanlı cami mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır (Konyalı, 1978; İşçen, 2019). Tuğla cepheli, kiremit çatılı ve ahşap tavanlı yapının iç mekânında altıgen rozetli tavan süslemeleri, vitraylı alçı kafesli pencereler, Kütahya çinileri, mihrap ve sahte künde-kârî minber öne çıkmaktadır (UNESCO, 2025).

Caminin bitişiğinde, halk arasında büyük saygı gören mutasavvıf ve şair Hacı Bayram-ı Veli'nin türbesi yer al-

Şekil 5. Hacı Bayram-ı Veli Camisi.
Fotoğraf: Betül Öztürk, 2025.

maktadır (Azamet, 1996). Hacı Bayram-ı Veli Camisi ve çevresi UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunmakta; bu bütünlük içerisinde Ahi Tura Camisi, Balaban Camisi, Ahi Yakup Camisi ve Türbesi ile Şeyh İzzeddin Camisi ve Türbesi de alanın tarihsel bütünlüğünü tamamlayan önemli yapılar arasında yer almaktadır.

Sürdürülebilir Kültürel Turizm ve Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi

Sürdürülebilir kültürel turizm, kültürel miras alanlarının ve bu alanları çevreleyen toplumsal ekosistemlerin, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan bugünün turistik ve ekonomik taleplerini karşılayacak şekilde yönetilmesidir (Zubiaga ve diğ., 2024). Bu kavram, ekonomik yaşayabilirlik, ekolojik ve kültürel sürdürülebilirlik, şeffaf kurumsal yönetim ve elde edilen faydaların yerel halkla adil bir biçimde paylaşılması olmak üzere dört temel sütun üzerinde yükselmektedir (Geçikli ve diğ., 2024). Tarihi kent merkezlerinde sürdürülebilirliğin sağlanması, yalnızca anıtların restore edilmesini değil, kentin “yaşayan” bir organizma olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

Geleneksel koruma yaklaşımları, tarihi yapıları tekil birer obje veya izole edilmiş sit alanları olarak ele alma eğilimindedir. Ancak bu yaklaşım, yapıların çevresindeki sosyal dokudan kopmasına ve kentsel alanların birer “açık hava müzesine” dönüşmesine neden olmaktadır (Lan, vd., 2025). Bu sorunu aşmak amacıyla UNESCO tarafından 2011 yılında kabul edilen Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL-Historic Urban Landscape) yaklaşımı, kentsel mirası topoğrafya, hidroloji, yapı çevre, açık alanlar, altyapı ve soyut kültürel pratikleri (gelenekler, ritüeller, zanaatlar) içeren bütüncül bir peyzaj olarak tanımlamaktadır (Perihan ve Aşur, 2020; Rey-Perez ve Pereira, 2020). HUL yaklaşımı, kentsel gelişimi ve turizmi bir tehdit olarak görmek yerine, kültürel mirasın korunmasını destekleyen dinamik araçlar olarak konumlandırır.

HUL çerçevesinin sürdürülebilir turizme entegrasyonu dört temel araç grubu ile sağlanmaktadır. Sivil katılım araçları, bilgi ve planlama araçları, düzenleyici sistemler ve finansal araçlar. Sivil katılım araçları, yerel halkın, esnafın ve sivil toplum kuruluşlarının kendi mahallelerindeki mirasın değerini tanımlamalarına ve turizm planlamasında söz sahibi olmalarına olanak tanır. Bilgi ve planlama araçları ise Coğrafi Bilgi Sistemleri ve kültürel haritalama gibi teknolojiler kullanılarak kentin çok katmanlı yapısının belgelenmesini sağlar. Çin'in Kulangsu

Adası (Fan ve diğ., 2025) ve Ekvador'un Cuenca tarihi merkezi gibi (Rey-Perez ve Avila, 2017) UNESCO alanlarında yapılan ampirik çalışmalar, HUL yaklaşımının yerel yönetimler ile bölge sakinleri arasında yapıcı bir diyalog kurduğunu, böylece turizm baskısının yarattığı soylulaştırma etkilerini hafiflettiğini kanıtlamaktadır. Ankara Ulus semtindeki Roma dönemi (Augustus Tapınağı, Julien Sütunu), Selçuklu/Osmanlı dönemi (Ahi Şerafeddin Camisi, Hacı Bayram Veli Camisi, Hanlar Bölgesi) ve Cumhuriyet dönemi mimarisinin iç içe geçmiş yapısı göz önüne alındığında, HUL yaklaşımının benimsenmesi, bu farklı tarihsel katmanların birbirleriyle rekabet etmek yerine birbirini tamamlayan bir turizm peyzajı oluşturmaya sağlayacaktır.

Türk-İslam Mimari Mirasının Korunma Dinamikleri ve Turizme Kazandırılması

İslam mimarisi, yalnızca yapısal form ve estetik üretim üzerinden değil, aynı zamanda dinî-hukuki normlar, toplumsal teamüller, gündelik yaşam pratikleri ve çevresel koşullarla ilişkili çok boyutlu bir yapı çevre üretimi olarak ele alınmaktadır (Hakim, 1986; 2008). Bu çerçevede İslam kentinin morfolojisi; mahremiyet, komşuluk ilişkileri, toplumsal düzen ve çevreyle uyum gibi ilkelerle ilişkilendirilmektedir (Hakim, 1986; Bekleyen ve Dalkılıç, 2011). Türk evi/Türk-İslam konut geleneği ise Orta Asya göçebe yaşam kültürü, İslami yaşam pratikleri ve Anadolu'nun yerel konut birikimi ile malzeme koşullarının sentezi olarak değerlendirilmektedir (Şahin ve Dinçer, 2024; Demirarslan, 2017; Kuban, 2007). Öte yandan, bu tür okumaların özcü bir “tek tip İslam şehri” yaklaşımına indirgenmemesi gerektiği de vurgulanmaktadır (Abu-Lughod, 1987). Bu kuramsal arka plan, Türk-İslam mimari mirasının korunmasına ilişkin yaklaşımların neden yalnızca fiziksel bütünlüğün sürdürülmesiyle sınırlı kalamayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Zira söz konusu miras, yapısal ve estetik özelliklerinin ötesinde; gündelik yaşam pratiklerini, üretim kültürünü, toplumsal ilişkileri ve mekânsal hafızayı da bünyesinde taşımaktadır. Bu nedenle koruma politikalarının, tarihi yapıları yalnızca “geçmişin nesneleri” olarak muhafaza etmeye değil, onların temsil ettiği kültürel anlam dünyasını çağdaş kent yaşamı içinde yeniden üretecek biçimde ele alınmasına ihtiyaç vardır. Tam da bu noktada yeniden işlevlendirme, tarihi çevrenin mimari özgünlüğünü korurken onu güncel toplumsal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarla ilişkilendiren stratejik bir araç olarak öne çıkmakta; başka bir ifadeyle, yapı mirasın yaşayan bir kentsel kaynak

hâline gelmesini mümkün kılmaktadır (Hakim, 1986; 2008; Vafaie, Remøy ve Gruis, 2023; Mısırlısoy ve Günçe, 2016).

Kullanım dışı kalmış tarihi hanların, bedestenlerin veya sivil mimari örneklerinin güncel ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesi, kültürel mirasın korunması, sürdürülebilirlik ve kentsel canlanma hedeflerini birlikte destekleyen başlıca stratejilerden biri olarak değerlendirilmektedir (Vafaie ve diğ., 2023; Mısırlısoy ve Günçe, 2016; Yıldırım ve Turan, 2012). İslami Kahire üzerine geliştirilen değerlendirme çerçeveleri, adaptif yeniden kullanımın yalnızca fiziksel koruma değil, aynı zamanda yerel topluluk gelişimi, sosyoekonomik iyileşme ve kamusal mekân kalitesi açısından da ele alınması gerektiğini göstermektedir (Shehata ve diğ., 2015; Lotfi ve Aly, 2025). Bu çerçevede Ankara Ulus'taki Hanlar Bölgesi, koruma-kullanma dengesinin doğrudan gözlemlenebileceği önemli bir örnek alan niteliğindedir (Çakır, Altınöz ve Özuduru, 2019). Bununla birlikte, turizm odaklı yeniden işlevlendirme uygulamalarının soylulaştırma, turistikleşme ve sosyal dışlanma gibi riskler doğurabildiği; bu nedenle yerel topluluğun ekonomik ve kültürel döngüye katılımını önceleyen modellerin daha sürdürülebilir olduğu vurgulanmaktadır (Boussaa ve Madandola, 2024; El Faouri ve Sibley, 2022). Suluhan gibi yapıların geleneksel zanaatlara dayalı üretim ve aktarım mekânları olarak değerlendirilmesi, somut olmayan kültürel mirasın korunması açısından bu nedenle daha uygun bir yaklaşım sunabilir (UNESCO, 2003; Yanar ve Akpınarlı, 2016).

Türk-İslam mimari mirasının korunması ve turizme kazandırılmasına ilişkin bu kuramsal çerçeve, tarihi yapıların yalnızca fiziksel olarak ayakta tutulmasının yeterli olmadığını; söz konusu mirasın gündelik kent yaşamı, yerel topluluk, güvenlik, erişilebilirlik ve işlevsellik boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim yeniden işlevlendirme, toplumsal katılım ve sürdürülebilir turizm ilkeleri üzerinden geliştirilen yaklaşımların sahadaki karşılığını anlayabilmek için, tarihi çevrenin mevcut kullanım biçimlerinin, yerel aktörler tarafından nasıl algılandığının ve mekânsal sorunların nasıl deneyimlendiğinin incelenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan Ankara Kalesi ve çevresindeki Türk-İslam dönemi yapıları, koruma-kullanma dengesi ile turizm potansiyeli arasındaki ilişkinin somut olarak gözlemlenebildiği bir alan sunmaktadır. Dolayısıyla esnaf görüşmeleri ve saha izlenimleri, literatürde vurgulanan koruma, canlandırma ve bütüncül yönetim ilkelerinin

Tarihi Ankara bağlamında ne ölçüde karşılık bulduğunu değerlendirmek açısından önemli bir ampirik zemin oluşturmaktadır.

Ankara Kalesi ve Camiler Bağlamında Esnaf ve Saha İzlenimleri

Ankara Kalesi ve çevresinde yer alan Türk-İslam dönemi yapılarının mekânsal ve işlevsel durumunu anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen yerinde tespit çalışmaları, yalnızca mimari mirasın fiziksel varlığına değil, aynı zamanda bu mirasın güncel kentsel yaşam içerisindeki algılanış biçimine de ışık tutmaktadır. Bu kapsamda yapılan esnaf görüşmeleri ve saha gözlemleri, tarihi Ankara'nın sahip olduğu kültürel miras potansiyeli ile bu potansiyelin güncel kullanım ve algı düzeyi arasındaki mesafeyi görünür kılmaktadır.

Görüşülen esnafların büyük bir kısmının uzun yıllardır Ulus semtinde faaliyet gösteriyor olması ya da geçmişte bu bölgede yaşamış kişilerden oluşması, elde edilen izlenimlerin tarihsel süreklilik açısından anlamlı bir perspektif sunduğunu göstermektedir. Esnafın ortak kanaatine göre Hacı Bayram ve Bentderesi çevresinde son yıllarda kısmi iyileştirmeler gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, Kale ve Yasa Sokak çevresi başta olmak üzere bazı alanlar özellikle akşam saatlerinde güvenlik algısı açısından olumsuz değerlendirilmektedir. Bu bölgeler, fiziksel yıpranmışlık ve sosyal sorunlar nedeniyle kentsel çöküntü alanı niteliği taşımakta; bu durum, kale ve çevresindeki camilerin turizm bağlamında etkin biçimde değerlendirilmesini sınırlandırmaktadır. Saha gözlemleri de bu algıyı destekler niteliktedir. Tarihi Ankara'nın alt kesimlerinde yer alan Hacı Doğan Mahallesi ve çevresinde bakımsızlık ve güvenlik sorunlarının öne çıktığı; buna karşın Hacı Bayram Camisi ve çevresinin görece daha düzenli ve kontrollü bir alan niteliği taşıdığı gözlemlenmiştir. Bu durum, aynı tarihsel bütünlük içerisinde yer alan alanlar arasında dahi mekânsal kalite ve algı açısından belirgin farklar bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan, saha çalışmaları sırasında bazı olumlu gelişmelere de rastlanmıştır. Koyunpazarı Sokağı girişinde konumlanan Ankara Rehberler Odasının yeni binası, turist rehberliğinin kültürel miras aktarımındaki rolü dikkate alındığında, sembolik ve işlevsel açıdan önemli bir kazanım olarak değerlendirilmiştir. Meslek örgütünün tarihi Ankara'nın merkezinde yer alması hem semtin kimliğini güçlendirmekte hem de sürdürülebilir turizm açısından olumlu bir potansiyel sunmaktadır. Buna

karşılık, Hıdırlıktepe’de yürütülen rekreasyon alanı ve Şükran Anıtı projesi kapsamında yükselen beton yapı elemanlarının tarihi silüetle uyumu ve turistik çekiciliği, ilerleyen süreçte dikkatle değerlendirilmesi gereken bir konu olarak öne çıkmaktadır. Benzer biçimde, Ahi Yakup Mahallesi’nde tescilli bir konağın bakımsız durumda bulunmasına karşın çevresinde betonarme, konak görünümüne yapıların inşa edilmesi, tarihi doku ve mimari süreklilik açısından önemli bir çelişki oluşturmaktadır.

Günümüzde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi yerleşkesi olarak kullanılan eski valilik alanında, Julien Sü-tunu ve Roma Dönemi kalıntılarının korunuyor olması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de güvenlik gerekçesiyle alanın yaya geçişine kapatılması, tarihi Ankara’daki yaya dolaşım sürekliliğini sınırlandırmaktadır. Benzer şekilde, Hamamönü ve Hamam arkası çevresinde yürütülen restorasyon faaliyetleri dikkat çekici olmakla birlikte, Ulus semti genelinde Ankara konağı karakterini yansıtan butik konaklama tesislerinin bulunmaması, kültürel miras odaklı turizmin gelişimi açısından önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Ankara Kalesi ve çevresindeki camiler güçlü bir tarihsel ve kültürel miras potansiyeline sahip olmakla birlikte, bu potansiyelin turizm ve kentsel yaşamla bütünleşmesi konusunda yapısal, sosyal ve yönetsel sorunlar bulunduğu görülmektedir. Esnaf ve saha izlenimleri, Türk-İslam dönemine ait bu yapıların yalnızca korunmasının değil, güvenlik, erişilebilirlik, bilgilendirme ve işlevlendirme boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, tarihi Ankara’da sürdürülebilir turizm yaklaşımının, fiziksel restorasyonun ötesinde bütüncül bir kentsel yönetim ve katılımcı planlama anlayışını zorunlu kıldığını göstermektedir.

Yöntem

Araştırma, Ankara Kalesi ve çevresindeki Türk-İslam dönemi yapılarının güncel kentsel yaşam içindeki algılanış biçimlerini ve sürdürülebilir turizm bağlamındaki potansiyelini anlamaya yönelik olarak nitel araştırma yaklaşımı temelinde tasarlanmıştır. Nitel araştırma, bireylerin ya da grupların bir sosyal probleme yükledikleri anlamların katılımcıların doğal bağlamı içinde incelenmesini, verilerin tümevarımsal biçimde çözümlenmesini ve araştırmacı yorumuyla anlamlandırılmasını esas almaktadır (J.W. Creswell ve J. D. Creswell, 2023). Çalışmanın tek bir tarihsel-kentsel bağlama odaklanması ve görüşme, gözlem

ile tarihsel-mekânsal değerlendirmeleri birlikte kullanması nedeniyle araştırma, aynı zamanda nitel durum çalışması niteliği de taşımaktadır (Baxter ve Jack, 2008).

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara Ulus semtini yakından tanıyan ve bölgeye ilişkin bilgi, deneyim ya da gözlemlere sahip toplam 15 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde, araştırma soruları-yla doğrudan ilişkili ve bilgi açısından zengin durumlara ulaşmayı amaçlayan amaçlı örnekleme yaklaşımı benimsenmiştir (Palinkas ve diğ., 2015; Patton, 2015; Baltacı, 2018). Bu kapsamda, farklı yaş, eğitim düzeyi, meslek gruplarının semtle kurdukları ilişki biçimlerini yansıtabilmek amacıyla, maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmış; erişimi görece güç olan kişi ve gruplara ulaşabilmek için ise kartopu (zincir) örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır (Aydın 2023; Baltacı, 2018; Noy, 2008).

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, önceden oluşturulan soru çerçevesini korurken katılımcı yanıtlarına göre sonda soruları geliştirmeye ve derinlemesine veri elde etmeye olanak tanıdığı için nitel araştırmalarda yaygın olarak tercih edilmektedir (Akman Dömbekci ve Erişen, 2022; Polat, 2022, Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme formu, çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanmış; toplumsal bellek, ziyaret motivasyonu, turistik cazibe ve tanıtım, Türk-İslam mimarisi farkındalığı, kültürel mirasın korunması ve yerel halkın rolü olmak üzere belirlenen tematik alanlar çerçevesinde yapılandırılmıştır. Böylece katılımcıların tarihi Ankara’ya ilişkin algılarının, deneyimlerinin ve kültürel miras-turizm ilişkisine dair değerlendirmelerinin, kendi ifadeleriyle ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırma sürecinde katılımcılar çalışmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş, görüşmelere gönüllülük esası-na dayalı olarak katılmış ve görüşme öncesinde sözlü onamları alınmıştır. Araştırmaya ilişkin etik kurul izni 28.05.2025 tarih ve E-11054618-302.08.01-355762 sayılı karar ile alınmıştır. Araştırmanın inandırıcılığını ve tutarlılığını artırmak amacıyla görüşme verileri, saha gözlemleri ve tarihsel-mekânsal değerlendirmelerle birlikte ele alınarak veri çeşitlemesine başvurulmuş, ayrıca bulguların ayrıntılı biçimde sunulmasına ve katılımcı ifadelerinin doğrudan alıntılarla desteklenmesine özen gösterilmiştir. Görüşmelerin başlangıçta çevrim içi ortamda gerçekleştirilmesi planlanmış; ancak katılımcıların erişim olanakları ve tercihleri doğrultusunda veri toplama süre-

ci esnek biçimde yürütülmüştür. Bu kapsamda görüşmelerin 10'u yüz yüze, 5'i ise sesli iletişim araçları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara gönüllülük esasına dayalı olarak sosyal medya duyuruları ve saha ziyaretleri sırasında kurulan birebir temas yoluyla ulaşılmıştır. Nitel araştırmalarda veri doygunluğu için sabit bir sayısal eşik bulunmadığı, asıl önemli olanın doygunluğun hangi aşamada ve hangi göstergelerle sağlandığının şeffaf biçimde raporlanması olduğu vurgulanmaktadır (Hennink, Kaiser ve Marconi, 2017; Akçay ve Koca, 2024). Bu çalışmada sekizinci görüşmeden itibaren yanıtların tekrar etmeye başladığı gözlemlenmiş; dokuzuncu ve onuncu görüşmelerde ortaya çıkan sınırlı yeni açılımlar da dikkate alınarak veri toplama süreci 15. katılımcı ile sonlandırılmıştır (Guest, Bunce ve Johnson, 2006).

Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Betimsel analiz, görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin önceden belirlenmiş tematik çerçeve doğrultusunda düzenlenmesini, özetlenmesini, doğrudan alıntılarla desteklenmesini ve yorumlanmasını içermektedir (Baltacı, 2019). Bu doğrultuda görüşme verileri, saha gözlemleri ve tarihsel-mekânsal çözümlemeler birlikte değerlendirilmiş; kültürel mirasın algılanışı, güvenlik, erişilebilirlik, işlevlendirme ve sürdürülebilir turizm potansiyeli eksenlerinde bütüncül bir yorum geliştirilmiştir. Birden fazla veri kaynağının birlikte kullanılması, olgunun kendi bağlamı içinde daha derinlikli biçimde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Baxter ve Jack, 2008; Yin, 2003).

Bulgular

Bu çalışma, Ankara Kalesi ve çevresinde yer alan Türk-İslam dönemi mimari mirasının yerel halk tarafından nasıl algılandığını ve bu mirasın sürdürülebilir turizm bağlamında nasıl değerlendirildiğini ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Araştırmanın evreni, Ankara ili sınırları içerisinde ikamet eden 18 yaş üstü bireylerle sınırlıdır. Ancak çalışmanın odağı, Ulus semtine ilişkin deneyim, gözlem ve bilgi birikimine dayalı değerlendirmeleri ortaya koymak olduğundan, örneklem seçiminde belirli ölçütler esas alınmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara Ulus semtini yakından tanıyan, bölgeye ilişkin kişisel deneyim, gözlem ya da bilgiye sahip toplam 15 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların büyük bir bölümü, uzun yıllardır Ankara'da yaşayan ve Ulus semtiyle doğrudan ya da dolaylı etkileşim kurmuş 40 yaş ve üzeri bireylerden seçil-

miştir. Bu yaş grubunun tercih edilmesinin temel nedeni, sahip oldukları yaşam deneyimleri doğrultusunda Ulus semtinin geçirdiği mekânsal ve sosyokültürel dönüşümlere ilişkin daha derinlikli değerlendirmeler sunabilecekleri varsayımdır. Araştırma sürecinde, saha koşulları doğrultusunda ulaşılan iki genç yetişkin katılımcı da farklı kuşak perspektiflerini yansıtmak amacıyla çalışma grubuna dâhil edilmiştir.

Görüşmeler öncesinde katılımcılar araştırmanın amacı, kapsamı ve görüşme sürecine ilişkin etik hususlar hakkında bilgilendirilmiş; gönüllülük esasına dayalı katılım onayları alınmıştır. Görüşmeler katılımcıların izni doğrultusunda ses kaydıyla kayıt altına alınmış, aynı zamanda görüşme sürecini desteklemek amacıyla alan notları tutulmuştur. Katılımcı mahremiyetini korumak amacıyla her bir katılımcıya K01, K02 biçiminde kodlar atanmış; elde edilen veriler Microsoft Word formatında yazıya aktarılarak çözümlenmeye hazır hâle getirilmiş ve güvenli biçimde muhafaza edilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik ve genel bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Çalışma grubu, 7'si kadın ve 8'i erkek olmak üzere toplam 15 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu 40 yaş ve üzeri olgun yetişkin grubunda yer almakta olup, 30 yaş altı genç yetişkin kategorisinde ise iki katılımcı bulunmaktadır. Eğitim düzeyleri ağırlıklı olarak lisans mezuniyetinde yoğunlaşmakla birlikte; lise, yüksekokul ve yüksek lisans derecelerine sahip bireyler de çalışma grubunda temsil edilmektedir. Katılımcılar, öğrenci, eğitimci, serbest meslek sahibi, kamu çalışanı ve ev hanımı gibi farklı sosyal rolleri temsil edecek biçimde çeşitlendirilmiştir. Bu çeşitlilik, Ulus semtine ilişkin algı ve deneyimlerin farklı toplumsal perspektifler üzerinden değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Katılımcıların altısı Ulus semtinde çeşitli kurumlarda aktif olarak çalışmakta; dokuzu ise çevre semtlerde ikamet eden yerel halktan oluşmaktadır. Görüşmelerin süresi, katılımcıların yanıtlarının kapsamına ve anlatım derinliğine bağlı olarak değişiklik göstermiştir. En kısa görüşme 10 dakika 18 saniye, en uzun görüşme ise 50 dakika 44 saniye sürmüş; ortalama görüşme süresi katılımcı başına yaklaşık 23 dakika olarak gerçekleşmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmanın amacı ve kuramsal çerçevesi doğrultusunda geliştirilmiştir. Soru formu hazırlanırken, nitel araştırmalarda yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine ilişkin yöntem literatüründen yararlanılmış (Castillo-Montoya, 2016), ayrıca kültürel

Tablo 2. Katılımcı bilgileri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	Görüşme Süresi (dk)
K01	Kadın	60	Lise	Ev Hanımı	16.24
K02	Kadın	52	Lisans	Arkeoloji Öğrencisi	27.38
K03	Kadın	50	Lisans	Halkla İlişkiler	13.24
K04	Erkek	65	Yüksek Lisans	Eğitimci-Araştırmacı	49.05
K05	Erkek	45	Lisans	Tekniker	21.40
K06	Erkek	47	Lisans	Serbest Meslek	10.18
K07	Kadın	26	Lisans	Felsefe Yüksek Lisans Öğrencisi	19.04
K08	Erkek	25	Lisans	Felsefe Yüksek Lisans Öğrencisi	50.44
K09	Kadın	54	Lisans	Kamu Çalışanı	14.16
K10	Kadın	45	Lisans	Ev Hanımı	13.58
K11	Kadın	55	Lise	Oda Çalışanı	11.53
K12	Erkek	53	Yüksek Okul	Oda Çalışanı	14.09
K13	Erkek	55	Lisans	Serbest Meslek	28.52
K14	Kadın	59	Yüksek Lisans	Eğitimci	48.15
K15	Erkek	44	Yüksek Lisans	Serbest Meslek	14.16

miras, Türk-İslam mimarisi, yerel algı ve sürdürülebilir turizm eksenindeki kavramsal tartışmalar dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda görüşme soruları; toplumsal bellek ve tarihsel kimlik, ziyaret motivasyonu ve kullanım pratiği, turistik cazibe ve tanıtım, Türk-İslam mimarisi farkındalığı, sürdürülebilir turizm ve koruma ile yerel halkın rolü ve yönetim temaları etrafında yapılandırılmıştır.

Veriler, betimsel analiz yaklaşımı çerçevesinde açık kodlama yoluyla çözümlenmiştir. Bu süreçte görüşme kayıtları tekrar tekrar okunmuş, anlamlı veri parçaları başlangıç kodları olarak belirlenmiş, benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş ve bulgular bu tematik yapı doğrultusunda yorumlanmıştır. Sorulara ilişkin yapı Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, yarı yapılandırılmış görüşme soruları araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen tematik alanlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Bununla birlikte, nitel veri analizinin doğası gereği bazı sorular birden fazla tema ile ilişkili olmuş; veri çözümleme sürecinde açık kodlama yoluyla elde edilen kodlar benzerliklerine göre gruplanarak üst temalar altında bir araya getirilmiştir.

Görüşme soruları, araştırmanın amacı ve kuramsal çerçevesi doğrultusunda belirlenen tematik alanlar etrafında yapılandırılmıştır. Bu çerçeve, veri toplama sürecinde hangi konu alanlarının ele alındığını ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun nasıl kurgulandığını göstermektedir. Bununla birlikte, nitel araştırmalarda görüşme sorularının tematik yapısı ile veri analiz sürecinde ortaya çıkan kod ve temaların birebir örtüşmesi beklenmemektedir. Bu nedenle görüşme verileri çözümlenirken açık kodlama yoluna gidilmiş; katılımcı ifadelerinde tekrar eden anlam örüntüleri belirlenmiş, benzer kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuş ve bu alt temalar daha üst düzey ana temalar altında toplanmıştır. Böylece, veri toplama aracının kuramsal tasarımı ile analiz sürecinde veriden türetilen tematik yapı birbirinden ayrıştırılarak daha sistematik ve izlenebilir bir analiz çerçevesi oluşturulmuştur. Bu süreç sonunda elde edilen ana tema, alt tema ve kodlar Tablo 4'te sunulmaktadır.

Genel Algı ve Kişisel Deneyim

“Genel Algı ve Kişisel Deneyim” temasına ilişkin bulgular, Ulus semtinin katılımcılar tarafından yalnızca tarihi ve kültürel bir alan olarak değil, aynı zamanda gündelik yaşam pratikleri içerisinde işlevsel bir kent mekânı olarak

Tablo 3. Görüşme sorularının tematik alanlar ve başlangıç kodları ile ilişkisi

Soru No	Görüşme sorusu	Ana tema	Muhtemel başlangıç kodları	Sorunun amacı
1	Sizce Ankara denilince toplumsal bellekte ilk olarak hangi unsurlar ön plana çıkar?	Toplumsal bellek ve tarihsel kimlik	Kent imgesi, tarihsel çağrışım, simgesel unsurlar, kolektif bellek, Ankara kimliği	Katılımcıların Ankara'ya ilişkin toplumsal bellek ve tarihsel kimlik algısını ortaya koymak
2	Ulus semtine ne sıklıkla gidiyorsunuz? Ziyaret etme amacınız genellikle nedir? (Alışveriş, gezinti, iş, eğitim, vb.)	Ziyaret motivasyonu ve kullanım pratiği	Ziyaret sıklığı, ziyaret amacı, gündelik kullanım, işlevsel kullanım, mekânsal deneyim	Ulus semtinin gündelik yaşam içerisindeki kullanım biçimlerini belirlemek
3	Sizce Ankara'nın turistik cazibe merkezi Ulus semti midir? Neden?	Turistik cazibe, imaj ve tanıtım	Çekicilik algısı, merkezilik, turizm odağı, destinasyon algısı	Ulus'un turistik cazibe merkezi olarak algılanma düzeyini değerlendirmek
4	Ulus semtine gelen ziyaretçilerin ilgisini en çok çeken sizce hangi döneme ait yapılarıdır?	Turistik cazibe, imaj ve tanıtım	Ziyaretçi ilgisi, dönemsel çekicilik, öne çıkan yapılar, tarihsel odak	Ziyaretçilerin dikkatini çeken tarihsel miras unsurlarını belirlemek
5	Ankara Ulus semtindeki Türk-İslam dönem eserleri hakkında bilginiz var mı?	Toplumsal bellek ve tarihsel kimlik / Türk-İslam mimarisi farkındalığı	Bilgi düzeyi, farkındalık, tarihsel bilinç, mimari tanıma	Katılımcıların Türk-İslam dönemi eserlerine ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyini anlamak
6	Ulus semtinin Türk-İslam dönemine ait mimari yapılarla kültür turizminde daha fazla yer almasını destekliyor musunuz? Neden?	Türk-İslam mimarisi farkındalığı	Kültür turizmi desteği, miras kullanımı, olumlu yaklaşım, değerlendirme biçimi	Türk-İslam mirasının kültür turizmine entegrasyonuna ilişkin görüşleri ortaya koymak
7	Ulus'taki tarihi yapılar sürdürülebilir turizm açısından sizce bir değer taşıyor mu? Nasıl değerlendirirsiniz?	Sürdürülebilir turizm ve koruma	Sürdürülebilir değer, turizm potansiyeli, koruma-kullanma dengesi, devamlılık	Tarihi yapıların sürdürülebilir turizm bağlamındaki değerini ölçmek
8	Ulus semti sizce yeterince tanıtılıyor mu? Tanıtım açısından eksik veya güçlü bulduğunuz yönler nelerdir?	Turistik cazibe, imaj ve tanıtım	Tanıtım eksikliği, görünürlük, destinasyon pazarlaması, güçlü/zayıf yönler	Ulus'un tanıtım performansına ilişkin algıları belirlemek
9	Ulus semtinde yer alan tarihî ve kültürel mirasın korunması gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?	Sürdürülebilir turizm ve koruma	Koruma gerekliliği, miras bilinci, gelecek kuşaklara aktarım, sahiplenme	Katılımcıların kültürel mirasın korunmasına ilişkin tutumlarını ortaya koymak
10	Sizce yerel halk, Ulus semtinin turizm potansiyeline nasıl katkı sağlayabilir?	Yerel halkın rolü ve yönetim	Yerel katılım, ekonomik katkı, sahiplenme, toplumsal katkı, iş birliği	Yerel halkın turizm gelişimine sağlayabileceği katkı biçimlerini belirlemek

Tablo 3 devam

Soru No	Görüşme sorusu	Ana tema	Muhtemel başlangıç kodları	Sorunun amacı
11	Ankara'nın tarihî kimliği sizce kentin turistik tanıtımında ve imajında yeterince yer buluyor mu? Bu bağlamda Ulus semtinin katkısı nedir?	Toplumsal bellek ve tarihsel kimlik / Turistik cazibe, imaj ve tanıtım	Tarihî kimliğin görünürlüğü, kent imajı, temsil, tanıtımda yer alma, Ulus'un katkısı	Tarihî kimliğin turistik imajdaki görünürlüğünü ve Ulus'un bu bağlamdaki rolünü değerlendirmek
12	Türk-İslam mimari yapılarını içeren bir rota kapsamında Ulus semtinde gezmeyi ister miydiniz?	Türk-İslam mimarisi farkındalığı / Ziyaret motivasyonu ve kullanım pratiği	Rota ilgisi, deneyim isteği, tematik gezi, kültürel ilgi	Türk-İslam mimarisi temelli rota önerilerine yönelik ilgiyi ortaya koymak
13	Sizce Ankara turizminin gelişmesinde Ulus semtinin rolü nedir? Yerel halk bu konuda ne yapabilir?	Yerel halkın rolü ve yönetim	Turizm gelişimi, yerel sorumluluk, katkı mekanizmaları, kalkınma, katılım	Ulus'un Ankara turizmindeki rolünü ve yerel halkın katkı kapasitesini değerlendirmek

Not: Görüşme soruları belirli tematik alanlar doğrultusunda hazırlanmış olmakla birlikte, veri analiz sürecinde açık kodlama uygulanmış; bazı soruların birden fazla tema ve alt kodu beslediği görülmüştür.

Tablo 4. Veri analizi sonucunda oluşturulan ana tema, alt tema ve kodlar

Ana tema	Alt tema	Kodlar
A. Genel Algı ve Kişisel Deneyim	Toplumsal bellek ve kent kimliği	Ankara'nın başkent kimliği, Cumhuriyet ve Atatürk vurgusu, Ankara'nın tarihsel derinliğinin geri planda kalması, Ulus'un tarihsel merkez olarak algılanması
	Bireysel deneyim ve semtle kurulan ilişki	Sık ziyaret etme, iş nedeniyle ziyaret, eğitim amacıyla ziyaret, alışveriş amacıyla ziyaret, gezinti amacıyla ziyaret, geçmişten gelen aşinalık
	Mekânsal aidiyet ve kişisel bağ	Çocukluk/gençlik anıları, semtle duygusal bağ, tanıdıklık hissi, gündelik yaşamın parçası olma
	Türk-İslam mimarisi farkındalığı	Bilgi düzeyinin sınırlı olması, bazı yapıların bilinmesi, cami/han odaklı farkındalık, yapıların yeterince tanınmaması
	Tematik rota ve deneyim isteği	Rota kapsamında gezme isteği, kültürel geziye açıklık, rehberli deneyime ilgi, farkındalık artışı beklentisi
B. Ulus Semtine Yönelik Görüşler	Turistik cazibe algısı	Ulus'un cazibe merkezi olarak görülmesi, tarihsel merkez niteliği, potansiyelin yüksek bulunması, mevcut çekiciliğin yeterince kullanılamaması
	Ziyaretçi ilgisinin yoğunlaştığı dönemler	Selçuklu ilgisi, Osmanlı ilgisi, Cumhuriyet Dönemi yapılarının öne çıkması, Roma Dönemi'nin dikkat çekmesi, çok katmanlı tarih algısı
	Türk-İslam mirasına yönelik yaklaşım	Türk-İslam eserlerinin turizmde daha fazla yer alması gereği, kültür turizmine entegrasyon desteği, tanıtım ihtiyacı, görünürlük eksikliği
	Ulus'un kentsel/turistik imajı	Ankara'nın ilk yerleşim alanı olması; tarihsel odak olma, imaj gücü ile saha gerçekliği arasındaki fark, semtin yeterince öne çıkarılamaması

Tablo 4 devam

Ana tema	Alt tema	Kodlar
C. Değer, Sürdürülebilirlik ve Tanıtım	Sürdürülebilir turizm değeri	Tarihi yapıların turizm potansiyeli; kültürel süreklilik, ekonomik katkı potansiyeli, gelecek kuşaklara aktarım, çok katmanlı miras değeri
	Kültürel mirasın korunması gerekliliği	Korunma zorunluluğu, restorasyon ihtiyacı, fiziksel yıpranma, işlevlendirme gereği, miras bilinci
	Tanıtım ve görünürlük sorunları	Yetersiz tanıtım, yavaş ilerleyen iyileştirme çalışmaları, dijital tanıtım eksikliği, yönlendirme/bilgilendirme eksikliği, tanıtımda Türk-İslam mirasının geri planda kalması
	Altyapı ve çevresel sorunlar	Alt yapı eksikliği; üst yapı sorunları, fiziksel çevrenin yetersizliği, bakım eksikliği, ziyaretçi deneyimini düşüren koşullar
D. Katılım ve Gelişim Önerileri	Yerel halkın turizme katkısı	Yerel halkın destekleyici rolü, sahiplenme, bilinçlendirme ihtiyacı, esnaf katkısı, kültürel aktarım
	Katılımcı yönetim ve iş birliği	Belediye desteği, kurumlar arası iş birliği, yerel aktörlerin sürece dâhil edilmesi, ortak tanıtım stratejileri
	Gelişim ve canlandırma önerileri	Tematik rota geliştirme, kültürel etkinlikler, rehberli turlar, tanıtım kampanyaları, Türk-İslam mirasını öne çıkaran projeler
	Sürdürülebilir gelecek vizyonu	Tüm tarihsel katmanları içeren vizyon, yalnızca fiziksel koruma değil aktif kullanım, yerel katılım temelli sürdürülebilirlik, semtin yeniden canlandırılması

deneyimlendiğini göstermektedir. Katılımcıların Ulus'u iş, eğitim, alışveriş ve gezinti gibi farklı amaçlarla ziyaret ediyor olmaları, semtin yerel halk açısından yaşayan bir kentsel odak niteliğini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Ancak bu gündelik temasın, tarihsel ve kültürel farkındalığa aynı ölçüde yansımadağı anlaşılmaktadır. Nitekim araştırmanın genel bulguları, Ankara'ya ilişkin toplumsal belleğin kentin çok katmanlı tarihsel derinliğini yeterince yansıtmadığını; buna karşılık Ulus'un kentin tarihsel çekirdeği olarak algılandığını göstermektedir. Bu durum, mekânsal yakınlığın her zaman kültürel farkındalık üretmediğine; başka bir ifadeyle, Ulus'un gündelik olarak deneyimlenmesine rağmen Türk-İslam mimari mirasının yerel bilinçte yeterince görünür hâle gelemediğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu tema, yalnızca bireysel deneyimlerin betimlenmesiyle sınırlı olmayıp, gündelik kullanım ile kültürel farkındalık arasındaki boşluğu görünür kılan bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Toplumsal bellek bağlamında Ankara kimliği değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun kenti başkent kimliği, Atatürk, Anıtkabir ve Cumhuriyet Dönemi sembolleri üzerinden tanımladığı görülmektedir. Bu du-

rum, Ankara'nın kolektif hafızada modern Cumhuriyet kimliği üzerinden anlamlandırıldığını göstermektedir. Buna karşılık Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait mimari mirasın bu anlatı içerisinde daha sınırlı bir yer tutması, tarihsel katmanlar arasında algısal bir dengesizlik bulunduğuna işaret etmektedir.

“Yani Ankara denilince ilk başta tabii ki başkent oluşu sebebiyle Atatürk akla geliyor, Anıtkabir akla geliyor. Hitit uygarlığı akla geliyor. Üniversitelerin olması ve memur kenti olması ilk akla gelen şeyler bunlar oluyor genelde. Toplumda gri renk olması yani insanların soğuk, mutsuz olması Ankara denilince ilk akla gelen şeyler bunlar oluyor”(K05)

Bu durum, Ankara kimliğinin toplumsal bellekte ağırlıklı olarak modern Cumhuriyet kimliği üzerinden şekillendiğini, Türk-İslam dönemine ait mirasın bu anlatı içerisinde ikincil planda kaldığını göstermektedir.

Katılımcıların Ulus'u iş, eğitim, alışveriş ve gezinti gibi farklı amaçlarla ziyaret ettiklerini belirtmeleri, semtin yerel halk açısından yalnızca tarihi bir alan değil, aynı zamanda yaşayan ve gündelik olarak kullanılan bir kentsel

merkez olduğunu göstermektedir. Ulus ile ilgili olarak K13'ün "*Tarihi yapılardan ziyade o işyerleri ön planda*" cevabı bu durumu destekler niteliktedir. Ancak bu yoğun mekânsal temasın, kültürel mirasa ilişkin farkındalıkla aynı düzeyde gelişmediği anlaşılmaktadır. Burada dikkat çekici olan nokta, Ulus'un yaşam pratiği içinde güçlü bir yer tutmasına rağmen, bu pratik yakınlığın Türk-İslam dönemi yapılarına ilişkin sistematik bir bilinç üretmemesidir. K05'in "*Türk-İslam açıkçası çok bilmiyorum*" cevabı da açıkça ifade etmektedir. Bu durum, kent merkezlerinde mirasla temasın kendiliğinden farkındalık yaratmadığını, farkındalığın ancak tanıtım, yorumlama, rota kurgusu ve bilgilendirme mekanizmalarıyla güçlenebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla Ulus örneğinde gündelik kullanım ile kültürel anlamlandırma arasında bir kopukluk bulunduğu söylenebilir. Bu kopukluk, sürdürülebilir turizm açısından da kritik bir sorundur; çünkü yerel halk tarafından anlamlandırılmayan mirasın turistik değerinin de sınırlı kalması beklenir.

Görüşme formunda "Türk-İslam mimari yapılarını içeren bir rota kapsamında Ulus semtinde gezmeyi ister miydiniz?" sorusuna yer verilmiş olması, çalışmanın yalnızca mevcut algıyı ölçmediğini, aynı zamanda potansiyel deneyim talebini de yokladığını göstermektedir. Bu soru, temanın yorumlanmasında önemlidir, çünkü yerel halkın mevcut bilgi düzeyi sınırlı olsa bile, tematik bir rota önerisi üzerinden yeni bir ilişki biçiminin kurulup kurulamayacağını sorgulamaktadır. Bu çerçevede "Genel Algı ve Kişisel Deneyim" teması yalnızca geçmiş deneyimlerin dökümü olarak değil, gündelik kullanıcıyı kültürel ziyaretçiye dönüştürme potansiyelini tartışan bir eksen olarak okunmalıdır. Başka bir ifadeyle, Ulus'a zaten farklı nedenlerle giden bireyler, uygun rota tasarımı, anlatım dili ve görünürlük stratejileriyle Türk-İslam mirasını fark eden ve ona değer atfeden aktörlere dönüşebilir. Bu da çalışmanın temel iddiasını güçlendirir: Ulus'un sürdürülebilir turizm potansiyeli, yalnızca sahip olduğu tarihi yapılarından değil, bu yapıların yerel deneyimle yeniden ilişkilendirilme kapasitesinden beslenmektedir.

Ulus Semtine Yönelik Görüşler

Katılımcı görüşleri, Ulus semtinin Ankara'nın tarihsel çekirdeği ve kültürel hafızasının temel mekânlarından biri olarak algılandığını göstermektedir. Kale, tarihi yapılar ve Cumhuriyet'in kuruluş süreciyle ilişkilendirilen mekânlar, semtin kentsel bellekte öne çıkan başlıca referans noktalarıdır. Ancak bu güçlü tarihsel ve simgesel

birikimin, turistik cazibeye aynı ölçüde dönüşmediği yönünde belirgin bir ortak kanaat bulunmaktadır. Katılımcıların değerlendirmeleri, Ulus'un tarihsel öneminin kabul edildiğini; buna karşılık bu tarihsel sermayenin tanıtım, yönlendirme, organizasyon ve işlevsel turizm kurgusu bakımından yeterince değerlendirilmediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, semtin sahip olduğu miras değeri ile bu değer turizm sistemine entegrasyonu arasında yapısal bir boşluk bulunduğunu düşündürmektedir.

Ulus'a yönelik yöneltilen sorulardan Ankara'nın turistik cazibe merkezinin Ulus olup olmadığına dair olan soruya verilen bir cevap da bu durumun altını çizmektedir. "*Sayılır, şöyle sayılır; Ulus tarihi Ankara'nın bulunduğu yer. Mesela; kalesi, tarihi yapıları, Cumhuriyetin kurulduğu semt. Bu açıdan turizm deyince Ankara'da Ulus akla gelir. Ama bu ne kadar turizme yönelik bir faaliyet ve bu konuda yeterli tanıtım, organizasyon var onu bilemem*" (K04).

Bu ifade, Ulus'un sembolik düzeyde güçlü bir tarihsel merkez olarak kabul edildiğini; ancak söz konusu tarihsel değer planlı ve görünür bir turizm deneyimine dönüştürülemediğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, Ulus'un "bilinen" bir tarihsel merkez olması, onun otomatik olarak "işleyen" bir turistik çekim alanına dönüşmesini sağlamamaktadır. Bu noktada sorun, yalnızca mirasın varlığı değil; mirasın sunum, anlatı ve dolaşım kurgusundaki yetersizliktir.

Katılımcı ifadeleri, Cumhuriyet Dönemi'ne ait yapıların müze işlevleri, kamusal görünürlüğü ve resmî anlatı içindeki güçlü konumları nedeniyle daha tanınır ve ziyaret edilir olduğunu göstermektedir. Buna karşılık Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait eserler hakkında bilgi düzeyinin daha sınırlı kaldığı, bazı yapıların yanlış dönemlerle ilişkilendirildiği ya da gündelik kullanım içinde tarihsel kimliklerinin fark edilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, Ulus'taki tarihsel mirasın kamusal görünürlüğünün eşit dağılmadığını; bazı dönemlerin daha baskın temsil edilirken Türk-İslam dönemine ait yapıların görece geri planda kaldığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla burada yalnızca bireysel bilgi eksikliği değil, aynı zamanda seçici bir tarihsel görünürlük sorunu bulunmaktadır.

"*Bir Ankaralı olarak bu konuda da eksik olduğumu şu an daha fazla hissettim. İlk Meclis ve İkinci Meclis'in artı Ankara Palas'ın müze olması dolayısıyla daha çok ziyaret edildiğini gözlemliyorum*" (K03).

"*Suluhan da şu an çarşı olarak biliniyor ama oranın da tarihi bir eser olduğunu öğrendim*" (K10).

“İnsanlar; gündelik kullanım açısından, öncelikle aklıma geldi, Hacı Bayram’a ibadet için gelir. Osmanlı mimarisinin bir eseri, burada çarşılar, pazarlar vesaire bunlar da çoğunlukla Cumhuriyet dönemi eserleri. İnsanlar buraya çoğunlukla alışveriş yapmaya geliyor. Yaşlı kesimimiz ise sosyalleşebilmek için Hacı Bayram’a geliyor” (K08).

Bu alıntılar birlikte değerlendirildiğinde, Ulus’taki yapının önemli bir bölümünün tarihi kimliklerinden çok gündelik işlevleriyle algılandığı görülmektedir. Suluhan’ın “çarşı” olarak bilinmesi, Hacı Bayram çevresinin ibadet, sosyalleşme ve alışveriş odağı olarak deneyimlenmesi, tarihi çevrenin yaşayan bir kent parçası olduğunu göstermektedir. Ancak bu canlı kullanım, kültürel miras farkındalığını aynı ölçüde beslememektedir. Buradan hareketle, Ulus’ta gündelik kullanım ile tarihsel anlamlandırma arasında bir kopukluk bulunduğu söylenebilir. Bu kopukluk, sürdürülebilir turizm açısından önemlidir; çünkü mirasın yalnızca kullanılan değil, aynı zamanda anlamlandırılan ve yorumlanan bir kaynağa dönüşmesi gerekmektedir.

Katılımcıların bazıları, Türk-İslam dönemine ait yapı sayısını olduğundan daha az algıladıklarını veya bu mirası yalnızca birkaç yapı ile sınırlı düşündüklerini ifade etmiştir. Bu bulgu, Ulus’taki Türk-İslam mimari mirasının toplumsal bellekte yeterince görünür olmadığını ve semtin çok katmanlı tarihsel yapısının yerel bilinçte parçalı biçimde temsil edildiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, mirasın fiziksel varlığı sürmekte; ancak bu varlık yerel algıda bütünlüklü bir kültürel çerçeveye dönüşmemektedir.

“Osmanlı’dan kalma çok yapı yok. Benim bildiğim bir tane Mimar Sinan Camisi var” (K04).

“Selçukludan kalma camiler, Alaaddin camileri var. Osmanlı eseri çok şu anda göremediğimi fark ettim” (K07).

Bu tür ifadeler, farkındalık düzeyinin sınırlı olmasının yalnızca bilgi eksikliğine değil, aynı zamanda tanıtım ve yorumlama eksikliğine de bağlı olduğunu düşündürmektedir. Eğer yerel halk dahi semtteki Türk-İslam dönemi eserlerini sınırlı sayıda yapı ile özdeşleştiriyorsa, dışarıdan gelen ziyaretçiler açısından bu görünmezliğin daha da derinleşmesi muhtemeldir. Bu durum, Ulus’un kültür turizmi potansiyelinin önündeki temel engellerden birinin, fiziksel eksikliklerden önce yorumlama ve görünürlük sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.

Buna karşın katılımcıların büyük çoğunluğu, Ulus semtindeki Türk-İslam mimari mirasının kültür turizmi

kapsamında değerlendirilmesini güçlü biçimde desteklemektedir. Rehberli turlar, tematik rotalar, bilgilendirici etkinlikler ve görünürlüğü artıracak uygulamalar aracılığıyla bu mirasın hem yerel halk hem de ziyaretçiler açısından daha anlamlı hâle gelebileceği düşünülmektedir. Bu bulgu önemlidir; çünkü mevcut farkındalık düzeyi sınırlı olsa da yerel halkın bu mirasın öne çıkarılmasına karşı olmadığını, aksine destekleyici bir tutum geliştirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla sorun, toplumsal dirençten çok, kurgu, tanıtım ve yönetim eksikliğidir.

“Ankara’da doğdum büyüdüm yaşıyorum, bir tek Mimar Sinan’ın yaptığı cami var onu biliyorum. Onun dışında Taceddin Dergâhını saymıyorum ama ben Ankara’da yaşayan biri olarak bilmiyorum. Türk-İslam dönemi eserleri hakkında daha çok bilgilendirilmek ve turların düzenlenmesini isterim” (K07).

“Tabii ki bu tarz bilmediğimiz yapıların, özellikle yerel halkın ve dışarıdan Ankara’ya gelecek kişilerin bunları bilmesi burayı bir cazibe merkezi hâline getireceğini düşünüyorum. Çünkü Cumhuriyet yapıları üzerine bir algı var” (K15).

“Ankara’nın Türk-İslam dönemini anlatan en önemli yüzü Ulus, korunması, hak ettiği değeri görmesi için desteği vermek isterim” (K12).

Bu çerçevede “Ulus Semtine Yönelik Görüşler” teması, yalnızca katılımcıların semte ilişkin düşüncelerini betimleyen bir başlık olarak değil; Ulus’un tarihsel öneminin kabul edilmesine rağmen Türk-İslam mirasının görünürlük, tanıtım ve yorumlama eksiklikleri nedeniyle turizm sistemine yeterince entegre edilemediğini gösteren analitik bir alan olarak değerlendirilmelidir. Aynı zamanda katılımcıların destekleyici yaklaşımı, bu eksikliğin uygun planlama, bilgilendirme ve tematik deneyim tasarımı yoluyla giderilebileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu tema, Ulus’un sürdürülebilir turizm potansiyelinin önündeki sorunun “değer eksikliği” değil, daha çok değer görünür ve deneyimlenebilir hâle getirilememesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir Turizm, Tanıtım ve Koruma

Katılımcılar arasında, Ulus semtinde yer alan tarihi yapıların sürdürülebilir turizm açısından önemli bir değer taşıdığı yönünde güçlü bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu yapıların yalnızca fiziksel miras unsurları olarak değil, Ankara’nın kimliğini ve toplumsal belleğini temsil eden temel bileşenler olarak algılandığı görülmektedir. Tarihi

mirasın korunmaması durumunda kimlik kaybı yaşanacağı ve tarih bilincinin zedeleneceği, katılımcı ifadelerinde sıklıkla vurgulanmıştır.

“Kesinlikle tarihi yapılar olmazsa Ulus’un bir şeyi yok” (K13)

“Bize ait şeyleri korursak biz olarak kalırız. Kendimize ait her esere evlatlarımıza baktığımız gibi bakmalıyız” (K14).

Koruma uygulamaları bağlamında katılımcılar, aslına uygun restorasyonların tarihi yapıları görünür ve anlamlı kıldığını belirtirken; bazı restorasyon uygulamalarının özgünlüğü zedelediği yönünde eleştiriler de dile getirmiştir. Bu durum, restorasyon süreçlerinin yalnızca fiziksel yenileme değil, kültürel ve estetik bütünlük çerçevesinde ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

“Aslına uygun yapılarımızın büyük değer taşıdığını düşünüyorum” (K12).

“Restorasyonla daha çok ön plana çıkmalı” (K06).

Tanıtım boyutunda ise Ulus semtinin hem yerel halk hem de ziyaretçiler açısından yeterince bilinir olmadığı yönünde ortak bir görüş öne çıkmaktadır. Katılımcılar, Ulus’un sahip olduğu tarihsel ve kültürel potansiyele rağmen, dijital ve fiziksel tanıtım araçlarının yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Bu durumun, Ankara’nın turistik bir destinasyon olarak algılanmasını da olumsuz etkilediği dile getirilmiştir.

“Ankara’nın tarihi yerlerini gezdirmek yerine Ankara’da bir şey yok deniliyor” (K01).

“Hiç tanıtıldığını düşünmüyorum. Çünkü bir yerin tanıtımı turizmle olur. Ankara bir turist şehri değil, oysa burası başkent olmasaydı Ankara’daki eserler Ankara’ya bir turizm şehri yapabilirdi” (K14).

“Yine de tanıtım faaliyetleri eksik ve yetersiz. Tarihi yerin, bulunan mekânın hemen yanlarına birkaç yere yazılmasını tercih ederim” (K10).

Katılımcı ifadeleri, tanıtım eksikliğinin yanı sıra fiziksel çevre düzenlemeleri, güvenlik algısı ve mekânsal kalite sorunlarının da Ulus’un turistik cazibesini sınırlayan önemli faktörler arasında yer aldığını göstermektedir. Özellikle güvenlik algısına ilişkin dile getirilen kaygılar, semtin ziyaret edilebilirliğini ve gündelik kullanımını olumsuz etkilemektedir.

“Ulus’un tanıtımdan çok, zaten şehrin göbeğinde bir yer ama köye dönmüş vaziyette ve bakımsız, imarsız, restoras-

yon yapılmamış, yeterince dizayn edilmeyen, yenilenemeyen bir yapısıyla biz Ulus’u merak ediyoruz, Ulus neresiymiş gezelim diye insanların içinde bir tutkunun olduğunu düşünmüyorum. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi diye bir üniversite kuruldu. Bu üniversitenin öğrencileri bile bu bölgeyi gezmiyor. Okuldan çıkınca bu bölgede değil, Kızılay tarafını ve AVM’ler tarafında gezmeyi düşünüyor insanlar” (K04).

“Ben okula gidip gelirken bile devamlı yolda çevrilebilirim korkusuyla sağa sola gidip geliyordum. Bizim bulunduğumuz yer bir eğitim kurumu. Bu eğitim kurumuna insanlar gelip giderken hâlâ bir çekince oluşuyor” (K08).

“Ulus’a gittiğimde ben gelen bir turiste eşyalarınıza dikkat edin gibi bir uyarıda bulunmak zorunda kalmamalıyım. Bunu güvenlik önlemlerini ve ahlaki düzeyde kişiler yaşatarak aslında turistlere bu konuda kolaylık sağlamak zorundayız” (K07).

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcı görüşleri Ulus semtindeki tarihi yapıların sürdürülebilir turizm açısından güçlü bir potansiyel barındırdığını; ancak bu potansiyelin tanıtım, koruma, güvenlik ve mekânsal düzenleme eksiklikleri nedeniyle yeterince değerlendirilemediğini ortaya koymaktadır.

Yerel Halkın Katılımı ve Gelişim Önerileri

Katılımcılar, Ulus semtinin turizm potansiyelinin geliştirilmesinde yerel halkın rolünü kritik bir unsur olarak değerlendirmektedir. Yerel halkın öncelikle semtin tarihsel ve kültürel birikimini tanınması, bu birikimi ziyaretçilere aktarabilmesi ve gündelik pratiklerinde kültürel mirasa sahip çıkması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yerel esnafın desteklenmesi, semtin ekonomik canlılığının artırılması ve turizmle ilişkili gelişimin tabana yayılması açısından önemli bir adım olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra sanatsal etkinlikler, kültürel şenlikler ve tematik organizasyonların, semtin sosyal canlılığını artırarak güvenlik algısını da olumlu yönde etkileyebileceği ifade edilmiştir.

“Yerel halk önce semtin tarihini öğrenmeli ve sonrasında tanıtmalı” (K03).

“Alışveriş yaparak ekonomik açıdan katkı sağlar” (K11).

“Belki sanatsal faaliyetler, Ramazan şenlikleri düzenlenir belki” (K08).

“Ulus semti maya görevi görebilir. Semti, çevresi ile buluşturulması lazım” (K02).

Katılımcı görüşleri, yerel halkın bireysel çabalarının yanı sıra, kurumsal düzeyde güçlü bir iş birliğine ihtiyaç duyulduğunu da ortaya koymaktadır. Yerel yönetimler, merkezî idare ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonun artırılması; Ulus'un Ankara'nın turistik imajı içerisinde hak ettiği yeri alabilmesi için bütüncül ve uzun vadeli bir planlama yaklaşımının benimsenmesi gerektiği sıklıkla dile getirilmiştir. Bu sürecin yalnızca fiziksel mekân düzenlemeleriyle sınırlı kalmaması; toplumsal farkındalık, sahiplenme ve katılımı önceleyen bir anlayışla ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

“Bunun için bir farkındalık oluşturmak lazım. Devletin Turizm Bakanlığının, Kültür Bakanlığının belediyesinden valiliğine varıncaya kadar, bakanlıklarına varıncaya kadar, başbakanına, cumhurbaşkanına varıncaya kadar, devletin merkezi vilayeti, ana kentinin, başkentinin bir bu konuda cazibe merkezi olması her şeyden önce halkla buluşturması lazım. Böyle bir azminin ve hedefinin olduğunu, halkın bu konudaki duygularının, farkındalıklarının geliştirilmesi gerekir. Bu konuda hangi bakanlıklara görev düşüyorsa, bir proje kapsamında bu tür çalışmalar yapılarak, kültür bakanlığı, turizm bakanlığı, imar bakanlığı, iskân bakanlığı, devlet planlama vs. bütün bunların ortaklaşa çalışacağı bir proje kapsamında ele alınması, halkın Ankara'daki bu tarihi turistik yapıların yeniden canlandırılması, izlenir, takip edilir, merak edilir hâle getirilmesi için halkta bir duyarlılığın oluşturulması lazım. Ben Ankara halkında böyle bir duyarlılığın olduğunu görmedim. Eğer bu duyarlılık olursa, halk bu projeyi gündeme getiren bir siyasi hareketi, bir kültürel hareketi destekleyebilir. Cumhuriyeti kuran semtin bu hâlde olması bizi üzüyor. Biz Ankara'yı daha nasıl güzelleştirebiliriz konusunda, tarihiyle, coğrafyasıyla, kültürel dokusuyla, mimari yapılarıyla vs. halkta böyle bir duyarlılığı oluşturulabilirse halk harekete geçebilir. Çünkü halkın içinde de duyarlı kesimler, duyarsız kesimler vardır. Ancak bu konuda öncülük edecek düşünce adamlarına ihtiyacı var.” (K04)

Genel olarak bu bulgular, Ulus semtinin Ankara'nın tarihsel ve kültürel kimliğinde merkezî bir rol üstlenmesine rağmen, bu potansiyelin yerel halkın katılımını önceleyen bütüncül politikalar ve kurumsal iş birlikleriyle desteklenmediği sürece sürdürülebilir biçimde değerlendirilmeyeceğini ortaya koymaktadır. Bulgular; Ulus semtinin tarihsel öneminin yerel aktörler tarafından kabul edildiğini, ancak bu kabulün Türk-İslam mimari mirasına yönelik bilgi, görünürlük ve turistik deneyim düzeyine aynı ölçüde yansımadığını göstermektedir. Bu sonuç, kültürel

mirasın toplumsal bellekteki temsil biçimi ile turistik farkındalık ve kullanım düzeyi arasında doğrudan bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, yerel bellekte güçlü biçimde temsil edilmeyen ya da seçici biçimde görünür kılınan miras unsurlarının, turizm sisteminde etkin biçimde dâhil edilmesi de güçleşmektedir. Bu yönüyle çalışma, Ankara Ulus örneğinde kültürel mirasın yalnızca korunması gereken fiziksel varlıklar bütünü değil, aynı zamanda toplumsal bellekte yeniden üretilen ve turistik değerini bu temsil süreçleri üzerinden kazanan bir yapı olduğunu ortaya koyarak literatüre özgün katkı sağlamaktadır.

Tartışma

Bu araştırma, Ankara'nın Ulus semtinde yer alan Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait Türk-İslam mimarisi örneklerinin sürdürülebilir turizm bağlamındaki potansiyelini ve bu kentsel mirasın yerel halk tarafından nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen ampirik bulgular, kentsel mekânın tarihsel ve fiziksel varlığı ile bu mekânın toplumsal bellekteki bilişsel temsili arasında derin ve yapısal bir asimetri olduğunu göstermektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler; toplumsal bellek inşası, kentsel kimlik, kültürel mirasın metalaşması, otantisite algısı, turistik cazibe ve sürdürülebilir turizm yönetişimi eksenlerinde, uluslararası turizm ve kentsel koruma literatüründe yer alan teorik çerçevelerle diyalog hâlinde aşağıda tartışılmıştır.

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından biri, Ankara'ya ilişkin toplumsal belleğin kentin çok katmanlı tarihsel derinliğini yeterince yansıtmamasıdır. Katılımcıların büyük çoğunluğu Ankara kentsel imgesini “Cumhuriyet,” “Atatürk,” “Anıtkabir,” “sert iklim,” “memur kenti” ve “bürokrasi” gibi kavramlarla özdeşleştirirken, kentin antik çağlardan Türk-İslam dönemine uzanan binlerce yıllık geçmişi bilişsel haritalarda büyük ölçüde geri planda kalmış veya tamamen silinmiştir. Bu durum, bireysel bir tarihsel bilgi eksikliğinden ziyade, kent mekânının tarihsel süreçte geçirdiği politik ve ideolojik dönüşümlerin, planlı bir kentsel hafıza inşasının sistematik bir sonucudur.

Kentsel bellek ve kamusal mekân üzerine yapılan akademik çalışmalar, başkent Ankara'nın inşasının, bilinçli bir “unutma ve yeni bir ulus kimliğiyle yeniden hatırlama” mimarisi üzerine kurgulandığını göstermektedir. Mevcut Ulus Meydanı, eski adıyla Taşhan Meydanı, Osmanlı döneminde politik, sosyal ve ticari işlevlerin kesiştiği

önemli bir merkez niteliği taşımaktayken, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte erken Cumhuriyet dönemi modernleşme politikaları ve Batı merkezli kent planlama anlayışı doğrultusunda yeniden ele alınmıştır (Bayraktar, 2013; Ayhan Koçyiğit, 2019). Özellikle Lörcher Planı çerçevesinde meydanın fiziksel örgütlenmesi ve kamusal işlevi yeniden düzenlenmiş; böylece alan, geleneksel kent merkezinden Cumhuriyet'in yeni başkent ideolojisini temsil eden modern ve simgesel bir kamusal mekâna dönüşmüştür (Cengizkan, 2003; Bayraktar, 2013). Bu mekânsal müdahale, yalnızca fiziksel çevrenin yeniden biçimlendirilmesiyle sınırlı kalmamış; meydanın tarihsel sürekliliği, toplumsal anlamı ve kentsel bellekteki yeri üzerinde de dönüştürücü bir etki yaratmıştır. Bu nedenle Ulus Meydanı'ndaki dönüşüm, kentsel hafızada süreklilikten çok kopuş üreten bir yeniden kodlama süreci olarak değerlendirilebilir (Al, 2011; Ayhan Koçyiğit, 2019). Benzer şekilde Uzgören (2022), Ulus'un 1923'ten itibaren devlet eliyle yürütülen modernleşme projesinin ideolojik çekirdeği olduğunu ve bu süreçte düzenlenen mimari yarışmaların (örneğin Sümerbank binası, Ulus İş Hanı, 100. Yıl Çarşısı), bir yandan yeni ulus kimliğini inşa ederken diğer yandan bölgedeki önceki tarihsel katmanları kentsel bellekten silen bir ikili mekanizma (yapım ve yıkım) olarak işlediğini vurgulamaktadır.

Bu teorik arka plan, araştırmaya katılan yerel halkın (örneğin K05 kodlu katılımcının ifade ettiği "*Ankara denince akla gri renk ve bürokrasi gelir*" şeklindeki yerleşik algısı) neden Türk-İslam eserlerine mekânsal ve bilişsel olarak yabancılaştığını net bir biçimde açıklamaktadır. Batuman (2013), Ankara'nın kent kimliğinin Erken Cumhuriyet Dönemi seküler modernizmi (Lörcher ve Jansen planları ile şekillenen Yenişehir/Kızılay aksı) ile tarihsel kent merkezi (Ulus) arasındaki mekânsal gerilimlerden derinden etkilendiğini belirtmiştir. Yeni ulus-devlet kimliği inşa edilirken, geleneksel kültürel kodların mekânsal olarak "Eski Ankara" sınırlarına hapsedilmesi ve kentin gelişim yönünün güneye (Çankaya'ya) kaydırılması, Ulus'taki Selçuklu ve Osmanlı mimari mirasının zamanla "yerinden edilmiş anılar" hâline gelmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla, yerel halkın 1178 tarihli Muhyiddin Mesud Camisi veya 1290 tarihli Ahi Şerafeddin (Arslanhane) Camisi gibi Türk-İslam sanatının eşsiz şaheserlerini kentsel gündelik yaşamda fark etmemesi, bu mekânların kentin resmi makro-anlatısı ve modern kentsel akışkanlığı içinde görünmez kılınmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Araştırmanın ampirik bulguları arasında dikkat çeken bir diğer husus, katılımcıların Ulus'un çok katmanlı tarihsel yapısını prensipte kabul etmelerine rağmen, Türk-İslam mimarisine ait yapıların mevcut turizm arzı içerisinde yeterince görünür olmaması ve turistik çekicilik unsuru olarak işlevselleştirilememesidir. Katılımcılar (özellikle K03, K07 ve K10 kodlu bireyler), I. ve II. Meclis gibi Cumhuriyet Dönemi yapılarının aktif müzeleştirilmeleri ve resmî tarih anlatısındaki güçlü konumları sebebiyle yoğun ziyaretçi çektiğini belirtmişlerdir. Buna karşılık, Suluhan gibi nitelikli Osmanlı yapılarının yerel halk tarafından yalnızca "sıradan bir alışveriş çarşısı" olarak algılandığını, mekânın tarihsel ve mimari değerinin bilinmediğini açıkça ifade etmişlerdir.

Bu durum, Orbaşlı'nın (2000; 2013) tarihî kentlerde turizm ve kentsel koruma yönetimi üzerine geliştirdiği teorik çerçeve ile birebir örtüşmektedir. Orbaşlı, tarihî kent merkezlerinin sürdürülebilir birer turizm destinasyonu hâline gelmesinin, salt anıtsal binaların fiziksel varlığıyla veya noktasal restorasyonlarla sağlanamayacağını; bu yapıların kent dokusuyla nasıl bütünleştiği, yaya akslarıyla nasıl bağlandığı ve ziyaretçiye nasıl yorumlandığı ile doğrudan ilgili olduğunu savunmaktadır. Çalışmadan elde edilen saha izlenimleri ve esnaf görüşmeleri de bu tespiti doğrulamaktadır: Fiziksel yıpranmışlık, kentsel donatı eksiklikleri, yaya yollarının kopukluğu ve yönlendirme tabelalarının yetersizliği, Türk-İslam eserlerinin bir kültür turizmi rotası içinde bütüncül olarak deneyimlenmesini fiziksel olarak engellemektedir.

Ziyaretçilerin ve yerel halkın dikkatinin çoğunlukla Cumhuriyet Dönemi yapıları ile sınırlı kalması, destinasyon pazarlamasında ve kentsel algı yönetiminde Türk-İslam mirasının ne denli geri planda tutulduğunun somut bir göstergesidir. Nitekim 2023 yılında "Anadolu'nun Orta Çağ Dönemi Ahşap Hipostil Camileri" başlığı altında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilen Arslanhane Camisi'nin (Ahi Şerafeddin Camisi) bile araştırmaya katılan Ankara sakinleri (örneğin K07 kodlu katılımcı) tarafından yeterince tanınmaması, küresel tescil ve markalaşma mekanizmalarının yerel farkındalık yaratmada tek başına yetersiz kaldığını açıkça ispatlamaktadır. Kültürel miras turizminde otantisitenin sürdürülebilirliği, yerel halkın bu mirası içselleştirmesine, benimsemesine ve kendi günlük sosyal pratiklerine entegre etmesine bağlıdır. Aksi takdirde, turizm gelişimi, mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için elzem olan sosyal tabanı ve yerel muhafazlık bilincini oluşturmalarının mümkün olamayacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın teorik temelinde de değinilen sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesillerin kullanımını tehlikeye atmadan, bugünün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yönetilmesi ilkesine dayanmaktadır. Ancak Ulus gibi çok katmanlı, yoğun yapılaşmış ve altyapısı yaşlanmış tarihî kent merkezlerinde sürdürülebilirliğin sağlanması, kırsal destinasyonlara kıyasla çok daha karmaşık bir süreçtir. Ulus'un yıllar içerisinde maruz kaldığı yıkım, yeniden yapım ve işlev değiştirme faaliyetleri, bölgenin özgün kentsel morfolojisini zedelemiş; çevresel bozulma, trafik sıkışıklığı, hava kirliliği ve kentsel ısı adası (Urban Heat Island- UHI) etkileri gibi bir dizi modern kentsel sorunu beraberinde getirmiştir.

UNESCO tarafından 2011 yılında benimsenen Tarihî Kentsel Peyzaj (Historic Urban Landscape- HUL) yaklaşımı, tam da Ulus gibi kentsel dokular için geliştirilmiş bir paradigmadır. HUL, tarihî alanları yalnızca korunması gereken izole anıtlar veya statik binalar topluluğu olarak değil; topoğrafyası, hidrolojisi, altyapısı, açık alanları ve bölge sakinlerinin somut olmayan kültürel pratiklerini (zanaatlar, ritüeller, gündelik yaşam) barındıran dinamik bir peyzaj olarak tanımlamaktadır. Oysa araştırma bulguları, Ulus'ta uygulanan kentsel politikaların HUL yaklaşımından oldukça uzak olduğunu; restorasyonların bina ölçeğinde kaldığını, geleneksel üretim biçimlerinin (sofçuluk, debbağlık gibi) silinmesine seyirci kalındığını ve çok başlı yönetim yapısının (Bakanlıklar, Valilik, Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyesi) Ulus'u birbirini tamamlayan bir turizm peyzajı olmaktan çıkarp, parçalanmış bir kentsel mekâna dönüştürdüğünü kanıtlamaktadır.

Ayrıca, sürdürülebilir turizm yönetiminin en kritik unsurlarından biri olan "turizm yoğunluğu yönetimi", Ankara Ulus için henüz planlanmamış bir alandır. Ziyaretçi akışlarının Hacı Bayram Camisi ve I. Meclis çevresinde yoğunlaşması, kentin diğer önemli Selçuklu ve Osmanlı miraslarının atıl kalmasına neden olurken, yoğunlaşan noktalarda fiziksel ve sosyal taşıma kapasitesini aşındırmaktadır. Bu dengesiz mekânsal kullanım hem ziyaretçi deneyiminin kalitesini düşürmekte hem de yerel esnaf arasındaki ekonomik adaletsizliği derinleştirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'nın kalbinde yer alan Ulus semti; Antik Roma, Selçuklu, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinin fiziken üst üste bindiği, Türkiye'nin en eşsiz ve karmaşık kentlerinden biridir.

Araştırma, Ankara'da ikamet eden bireylerin görüş, algı ve mekânsal deneyimleri çerçevesinde, Ulus'ta yer alan Türk-İslam mimari mirasının (özellikle 12., 13. ve 14. yüzyıl Selçuklu ve Osmanlı dönemi cami, han ve hamamları) sürdürülebilir turizm bağlamındaki değerini, mevcut sorunlarını ve gelişim potansiyellerini nitel araştırma yöntemleriyle derinlemesine incelemiştir.

Araştırmadan elde edilen veriler ve uluslararası literatürle yapılan tartışmalar ışığında ulaşılan temel sonuçlar şu şekilde sentezlenebilir:

Başkent Ankara'nın toplumsal belleğinde Türk-İslam dönemi mimari mirasının, Modern Cumhuriyet kimliğine kıyasla daha sınırlı bir görünürlüğe sahip olduğu söylenebilir. Bu durum, çalışmanın bulgularında özellikle bazı Selçuklu ve Osmanlı dönemi miras unsurlarına ilişkin farkındalık düzeyinin sınırlı kalmasıyla ilişkilendirilmektedir. Ancak bu değerlendirme, Ankara halkının geneline yönelik kesin bir yargı olarak değil, araştırma kapsamında görüşülen 15 katılımcının anlatılarıyla sınırlı bir eğilim olarak ele alınmalıdır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren Ankara'da gerçekleştirilen modern başkent inşası, Lörcher ve Jansen planları doğrultusunda gelişen yeni kentleşme yaklaşımı, Atatürk Bulvarı aksı çevresinde şekillenen kamusal yapılar ve Ulus çevresindeki mekânsal dönüşümler, kentin fiziksel dokusunun yanı sıra kentsel temsil biçimlerini de dönüştürmüştür (Cengizkan, 2003; Bayraktar, 2013; Ayhan Koçyiğit, 2019). Bu bağlamda, eski kent dokusunun bulunduğu bölgede inşa edilen yeni kurumlar ve Cumhuriyet'in modernleşme ideali doğrultusunda gerçekleştirilen mekânsal müdahalelerin, Selçuklu ve Osmanlı dönemi mimari miras unsurlarının yerel halkın bilişsel haritalarında silikleşmesine katkı sunan etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Nitekim Hacı Bayram Camisi ve çevresi, dinî, sosyal ve turistik bir odak olarak katılımcı anlatılarında daha belirgin biçimde yer alırken; Arslanhane Camisi, Ahi Elvan Camisi ve Karacabey İmaretî gibi tarihsel ve mimari açıdan önemli yapıların daha sınırlı biçimde ifade edilmesi, kentsel kültürel aktarımın tüm miras unsurları için eşit düzeyde gerçekleşmediğine işaret etmektedir. Bu durum, kolektif belleğin seçici biçimde üretildiğini ve kent imgelerinin fiziksel çevre, kamusal görünürlük, gündelik kullanım pratikleri ve resmî temsil biçimleriyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koyan literatürle de uyumludur (Halbwachs, 1992; Lynch, 1960; Nora, 1989; Boyer, 1994).

Ulus'taki tarihi yapılar, turistler için kurgulanmış bir destinasyon bütünlüğünden yoksundur. Restorasyon çalışmalarının yapılı çevreden bağımsız, tekil binalar bazında kalması, yapılar arasındaki fiziksel uyumsuzluklar (tarihi konakların yanına dikilen betonarme yapılar), yaya akslarının kopukluğu ve dijital/fiziksel yönlendirme faaliyetlerinin yetersizliği, bu eşsiz mirasın bir "kültür turizmi rotası" olarak algılanmasını yapısal olarak engellemektedir.

Yerel halk, alışveriş, ulaşım ve resmi işlemler gibi nedenlerle Ulus semtiyle yoğun bir gündelik etkileşim içindedir. Ancak bu zorunlu ve işlevsel temas, kültürel bir farkındalık yaratmamaktadır. Suluhan ve Pirinçhan gibi özgün tarihi hanların niteliksiz ve gündelik ticari kullanımlarla işlevlendirilmesi, kültürel mirasın otantisitesine zarar vermekte ve söz konusu yapıların uluslararası turizm değerini düşürmektedir.

Semtin arka sokaklarındaki bakımsızlık, fiziksel yıpranmışlık ve özellikle akşam saatlerinde ortaya çıkan derin güvenlik zafiyetleri, sürdürülebilir turizmin önündeki en hayati bariyerdir. Sosyal Mübadele Kuramı perspektifinden bakıldığında, güvenlik maliyetinin bu denli yüksek algılandığı bir ortamda yerel halkın turizmden fayda umması güçleşmektedir. Ziyaretçiler ve yerel halk için "yaşanabilir" ve "güvenli" olmayan bir mekânın, turizm açısından "ziyaret edilebilir" bir cazibe merkezi olması beklenemez.

Yerel halkın Türk-İslam eserlerinin kültürel turizme kazandırılmasına yönelik söylemsel ve kavramsal desteği yüksek olmakla birlikte, bu desteğin pratik katılım mekanizmalarına yansımadağı görülmektedir. Ulus bölgesinde kentsel gelişim ve turizm planlaması süreçlerinin, büyük ölçüde tepeden inme karar alma pratikleri ve çok katmanlı bürokratik yapılar tarafından şekillendirilmesi; yerel esnafı, üniversite öğrencilerini ve sivil toplum kuruluşlarını planlama süreçlerinin dışında bırakmaktadır.

Sonuç olarak; Ulus'taki Türk-İslam mimari mirası, Ankara'nın turistik imajını yalnızca bir "diplomasi ve bürokrasi kenti" olmaktan çıkarıp, çok katmanlı, zengin bir kültür turizmi destinasyonuna dönüştürebilecek muazzam bir potansiyele ve taşıma kapasitesine sahiptir. Ancak bu pasif potansiyelin, aktif ve sürdürülebilir bir turizm hareketine dönüşmesi; salt anıt bazlı fiziki restorasyon projeleriyle değil, sosyokültürel rehabilitasyon, modern akıllı şehir uygulamaları, güvenlik stratejileri, tematik hikâyeleştirme ve yerel halkı planlamanın mer-

kezine alan katılımcı bir alan yönetimi modeliyle mümkündür.

Kamu Kuruluşları, Yerel Yönetimler ve STK'lara Yönelik Öneriler

Araştırma bulguları, Ulus semtinde sürdürülebilir turizmin gelişiminin tekil müdahalelerle değil, çok aktörlü ve eşgüdümlü bir yönetim anlayışıyla mümkün olabileceğini göstermektedir. Kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler arasında kurulacak yapısal iş birlikleri, Ulus'un tarihsel ve kültürel potansiyelinin görünür kılınmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu kapsamda özellikle eğitim ve kültür politikalarının birlikte ele alınması, tarihsel bilginin kuşaklar arası aktarımını güçlendirecek önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Türklerin Ankara'ya gelişinden günümüze uzanan süreci kapsayan tematik geziler, kültürel etkinlikler ve dönemsel festivaller; yalnızca turistik hareketliliği artırmakla kalmayacak, aynı zamanda genç kuşaklarda tarih bilinci ve mekânsal aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sağlayacaktır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Ankara Büyükşehir Belediyesinin yürüttüğü mevcut etkinliklerin, Ulus semtinin Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait kültürel birikimini görünür kılacak biçimde yeniden kurgulanması bu açıdan önem taşımaktadır. Kültür Yolu Festivali'nin Ramazan ve geleneksel şenliklerle bütünleştirilmesi; tarihsel figürler, gündelik yaşam pratikleri ve geleneksel meslekler üzerinden anlatılaştırılması, semtin kültürel kimliğini güçlendirecek unsurlar arasında yer almaktadır. Bu sürecin üniversitelerin Türk Halk Bilimi ve ilgili bölümleriyle desteklenmesi, kültürel sürekliliğin akademik zeminde beslenmesine olanak tanıyacaktır.

Sürdürülebilir turizmin yerel ölçekte karşılık bulabilmesi, bölge esnafı ve zanaatkarların sürece yalnızca ekonomik aktörler olarak değil, kültürel taşıyıcılar olarak dâhil edilmesini gerekli kılmaktadır. Esnaf ve Sanatkarlar Odası ile Kültür ve Turizm Bakanlığı iş birliğinde yürütülecek bilgilendirme ve eğitim çalışmaları hem kültürel miras farkındalığını artıracak hem de ziyaretçi deneyiminin niteliğini yükseltecektir. Sofçuluk, debbağlık ve saraçlık gibi Ankara'ya özgü ancak günümüzde görünürlüğü azalan geleneksel mesleklerin desteklenmesi; Ankara keçisi, tiftik ve sof üretimi, Ankara'nın somut olmayan kültürel mirası ve tarihsel üretim kültürü açısından önemli bir değer alanı oluşturmaktadır. Son yıllarda Ankara Kalkınma Ajansı'nın Ankara Keçisi, Tiftik ve Sof yayını, Ankara

Olgunlaşma Enstitüsü bünyesinde “Sofu Okumak Sofu Dokumak” projesi kapsamında kurulan Sof Atölyesi ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Ankara Sof Çalıştayı gibi girişimler, bu mirasın yeniden görünür kılınmasına yönelik kurumsal farkındalığın güçlendiğini göstermektedir (Ankara Keçisi, Tiftik ve Sof, 2018; Ankara Olgunlaşma Enstitüsü, 2023). Bu nedenle Ankara keçisi ve sof üretiminin kültürel miras temelli turizm deneyimleriyle ilişkilendirilmesi; yerel üretim bilgisinin korunması, kültürel aktarımın desteklenmesi ve Ankara destinasyon kimliğinin özgün unsurlarla güçlendirilmesi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır.

Araştırma bulguları ayrıca, yerel halkın Ulus semtinde yürütülen restorasyon ve dönüşüm projelerine ilişkin bilgi düzeyinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, mekânsal müdahalelerin toplumsal sahiplenme ile desteklenmediği sürece kalıcı etki yaratamayacağını göstermektedir. Yerel yönetimlerin, projelere ilişkin katılımcı bilgilendirme ve geri bildirim mekanizmalarını güçlendirmesi; yerel halkın, esnafın ve turist rehberlerinin sürece aktif biçimde dâhil edilmesi bu açıdan önemlidir. Tarihi Ankara’nın mekânsal düzenlemelerinde ise tarihsel dokuya saygılı, bütüncül ve sürdürülebilir bir yaklaşım benimsenmeli; Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi mimarisine uyumlu, yatay mimariyi esas alan uygulamalar önceliklendirilmelidir.

Ulus semtinin açık hava müzesi niteliğinin güçlendirilmesi, yaya odaklı ulaşım düzenlemeleri ve çevreci ulaşım alternatifleriyle desteklenmelidir. Tarihi konak temalı butik konaklama modellerinin teşvik edilmesi, semtin gece-gündüz kullanımını dengeleyerek güvenlik algısına da olumlu katkı sağlayacaktır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesine tahsis edilecek bir alan aracılığıyla uygulamalı eğitimlerin Ulus’ta yürütülmesi; akademi, yerel halk ve turizm sektörü arasında sürdürülebilir bir etkileşim zemini oluşturacaktır. Buna paralel olarak Ankara’daki Turist Rehberliği bölümlerinde uygulamalı “Ankara Tarihi” derslerinin zorunlu hâle getirilmesi, kentin kültürel mirasının profesyonel düzeyde aktarılmasına destekleyecek bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Özel Sektöre Yönelik Öneriler

Seyahat acenteleri, Ankara’nın turistik tanıtımında daha etkin ve yönlendirici bir rol üstlenmelidir. Bu kapsamda, Türk-İslam mimari mirasını odağına alan yürüyüş rotaları ve tematik kültür turları, Ulus semtinin turistik

görünürlüğünü artırmada stratejik bir araç olarak değerlendirilebilir. Söz konusu rotaların ilk aşamada yerel halka yönelik farkındalık ve tanıtım turları şeklinde kurgulanması, bölgeye ilişkin bilgi ve sahiplenme düzeyini güçlendirecektir. İlerleyen süreçte ise bu deneyimlerin konaklamalı kültür paketlerine dönüştürülerek iç ve dış turizm pazarlarına sunulması, Ankara turizminin çeşitlendirilmesine ve Ulus’un kültür temelli bir destinasyon olarak konumlandırılmasına katkı sağlayacaktır.

Gelecek Çalışmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak Ulus’taki mimari mirasın yerel algısına dair derinlemesine, ancak vizyoner bir çerçeve ortaya koymayı amaçlamıştır. Sürdürülebilir turizm literatürüne katkı sağlamak amacıyla gelecekte yapılacak bilimsel çalışmalar için şu öneriler sunulmaktadır:

- Sosyal Mübadele Kuramı (Social Exchange Theory / SET) çerçevesinde, Ulus esnafı ve yerleşik halkı üzerinde geniş ölçekli kantitatif (nicel) anket çalışmaları yürütülerek, turizmin algılanan fayda ve maliyetleri Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) gibi istatistiksel yöntemlerle test edilmelidir.
- Ahşap direkli Arslanhane Camisi’nin UNESCO Dünya Miras Listesi’ne dâhil edilmesinin, bölgedeki turist akışlarına ve yerel halkın koruma bilincine etkisini ölçmek amacıyla boylamsal etki analizleri yapılmalıdır.
- Tarihi alanlarda turizmin gelişmesiyle ortaya çıkabilecek kentsel soylulaştırma, kira artışları ve yerel halkın yerinden edilmesi risklerini inceleyen sosyolojik ve disiplinler arası çalışmalar gerçekleştirilmelidir.
- Ankara sivil mimarisini içeren mahalle dokusu ile “mahalli üslup camilerinin” UNESCO süreçlerini destekleyecek İngilizce akademik yayınlar artırılmalı, Türk-İslam mimarisinin uluslararası literatürdeki görünürlüğü güçlendirilmelidir.

Akademik bilginin salt teorik bir çerçevede hapis kalması, turizm endüstrisinin pratik işleyişi ile yerel yönetimlerin politika yapıcı mekanizmalarına somut veri sağlaması; Ankara’nın kadim tarihsel mirasının sürdürülebilirliği ve gelecek kuşaklara aktarımı açısından hayati bir önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Abu-Lughod, J. L. (1987). The Islamic city-Historic myth, Islamic essence, and contemporary relevance. *International Journal of Middle East Studies*, 19(2), 155–176. <https://doi.org/10.1017/S0020743800031822>
- Akçay, S. ve Koca, E. (2024). Nitel araştırmalarda veri doygunluğu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 829–848. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1423415>
- Akman Dömbekci, H. ve Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141–160. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227330>
- Al, M. (2011). Kentte bellek yıkımı ve kimlik inşası-palimpsest: Ankara Atatürk Bulvarı bağlamında bir inceleme. *İdeal-kent*, 2(4), 22–36. <https://izlik.org/JA75BA42CD>
- Ankara keçisi, tiftik ve sof. (2018). Ankara Kalkınma Ajansı. <https://kutuphane.ankaraka.org.tr/upload/dokumandosya/ankara-kecisi-tiftik-ve-sof.pdf>
- Ankara Olgunlaşma Enstitüsü. (2023). *Sof Atölyesi*. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. https://ankaraolgulasma.meb.k12.tr/icerikler/sofatolyesi_14607619.html
- Aslanhane Camii. (2025, 12 Mart). *Türkiye Kültür Portalı*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecek-yer/aslanhane--ahi-serafettin--camii>
- Aydın, N. (2023). *Nitel araştırma yöntemleri*. Özgür Yayınları.
- Ayhan Koçyiğit, E. S. (2019). Ulus Meydanı'nın hikâyesi: Oluşum, dönüşüm ve değişim. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 27–73. <https://doi.org/10.5505/jas.2019.82905>
- Azamet, N. (1996). Hacı Bayram-ı Veli. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Cilt 14 içinde (s. 442–447). Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-bayram-i-veli>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231–274. 1. <https://izlik.org/JA98FN96XR>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368–388. <https://doi.org/10.31592/aeus-bed.598299>
- Batuman, B. (2013). City profile: Ankara. *Cities*, 31, 578–590. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2012.05.016>
- Baxter, P. ve Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The Qualitative Report*, 13(4), 544–559. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2008.1573>
- Bekleyen, A. ve Dalkılıç, N. (2011). The influence of climate and privacy on indigenous courtyard houses in Diyarbakır, Turkey. *Scientific Research and Essays*, 6(4), 908–922. <https://academicjournals.org/journal/SRE/article-stat/D2AD05F23976>
- Bertocchi, D. ve Visentin, F. (2019). “The overwhelmed city”: Physical and social over-capacities of global tourism in Venice. *Sustainability*, 11(24), 6937. <https://doi.org/10.3390/su11246937>
- Boussaa, D. ve Madandola, M. (2024). Cultural heritage tourism and urban regeneration: The case of Fez Medina in Morocco. *Frontiers of Architectural Research*, 13(6), 1228–1248. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2024.04.008>
- Brumann, C. (1999). Writing for culture: Why a successful concept should not be discarded and comments and reply. *Current Anthropology*, 40(S1), S1–S27. <https://doi.org/10.1086/200058>
- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7–25. <https://doi.org/10.1080/14616689908721291>
- Castillo-Montoya, M. (2016). Preparing for interview research: The interview protocol refinement framework. *The Qualitative Report*, 21(5), 811–831. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2016.2337>
- Cengizkan, A. (2003). Ankara 1924 Lörcher Planı raporu. *Bellekten*, 67(248), 153–192. <https://doi.org/10.37879/bellekten.2003.153>
- Cheung, K. S. and Li, L. H. (2019). Understanding visitor-resident relations in overtourism: Developing resilience for sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(8), 1197–1216. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1606815>
- Creswell, J. W. and Creswell, J. D. (2023). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (6. baskı). Sage Publications.
- Çakır, Z. G., Altınöz, G. B. ve Özüduru, B. H. (2019). Ankara Hanlar Bölgesi'nin mekânsal gelişimi ve bugünkü kullanıcı profiline değerlendirilmesi. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (20), 175–201. <https://doi.org/10.22520/tubaked.2019.20.010>
- Çam, N. ve Ersay, A. (2012). Ankara Muhyiddin Mesud (Alaeddin) Camii'nin ilk şekli ve Türk mimarisindeki yeri. *Vakıflar Dergisi*, (38), 9–42. <https://doi.org/10.16971/vd.38396> <https://izlik.org/JA57ZM85DD> <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/203008#page=9>
- Dağhoğlu, H. T. (1942). Ankara'da Cenabı Ahmed Paşa Camii ve Cenabı Ahmed Paşa. *Vakıflar Dergisi*, (2), 213–219. <https://izlik.org/JA35FK33DK>
- Demirarslan, D. (2017). Transformation from tent to room: Room of traditional Turkish house. *IJASOS-International E-journal of Advances in Social Sciences*, 3(9), 987–997. <https://doi.org/10.18769/ijasos.370036>
- El Faouri, B. F., and Sibley, M. (2022). Heritage-led urban regeneration in the context of WH listing: Lessons and opportunities for the newly inscribed city of As-Salt in Jordan. *Sustainability*, 14(8), 4557. <https://doi.org/10.3390/su14084557>

- Erkmen, A. (2019). Uluslararası turizmin tarihi gelişim süreci. *IKSAD Publications*, 5–34. <https://www.researchgate.net/publication/344905813>
- Ergenç, Ö. (1980). XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara'nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler. *Osmanlı Araştırmaları*, 1(01). <https://izlik.org/JA29ET98RT>
- Erzen, A. (2010). *İlk çağda Ankara*. Türk Tarih Kurumu.
- Fan, J., Tian, M. ve Gu, T. (2025). Urbanization and the spatial coupling of tourism development and ancient buildings: Evidence from China's historical and cultural cities. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/13467581.2025.2607839>
- Faroqhi, S. (1993). *Osmanlı'da kentler ve kentliler: kent mekânında ticaret, zanaat ve gıda üretimi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Galanti, A. (2005). *Ankara tarihi I-II*. Çağlar Yayınları.
- Garda, B. and Temizel, M. (2016). Sürdürülebilir turizm çeşitleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (12), 83–103. <https://izlik.org/JA38ZY98SP>
- García-Buades, M. E., García-Sastre, M. A. and Alemany-Hormaeche, M. (2022). Effects of overtourism, local government, and tourist behavior on residents' perceptions in Alcúdia (Majorca, Spain). *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 39, 100499. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100499>
- Geçikli, R. M., Turan, O., Lachytová, L., Dağlı, E., Kasalak, M. A., Uğur, S. B. and Güven, Y. (2024). Cultural heritage tourism and sustainability: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 16(15), 6424. <https://doi.org/10.3390/su16156424>
- Guest, G., Bunce, A. and Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
- Güler, T., Şahinagil, S., ve Güler, H. (2016). Kent kimliğinin oluşturulmasında kültürel unsurların önemi: Balıkesir üzerine bir inceleme. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 12 (Özel Sayı), 85–104. <https://izlik.org/JA-68CU53LF>
- Günel, G., ve Kılıcı, A. (2015). Ankara şehri 1924 haritası: eski bir haritada Ankara'yı tanımak. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78–104. <https://dx.doi.org/10.5505/jas.2015.47966>
- Gülmez, B. (2019). *Kültür tarihi*. Anadolu Üniversitesi.
- Hacıgökmen, D. M. (2011). *XIII-XIV-XV yüzyıllarda Ankara'da ahilik ve ahiler*. Kömen Yayınları.
- Hakim, B. S. (1986). *Arabic Islamic cities: Building and planning principles*. Routledge.
- Hakim, B. S. (2008). Mediterranean urban and building codes: Origins, content, impact, and lessons. *Urban Design International*, 13(1), 21–40. <https://doi.org/10.1057/udi.2008.4>
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226774497.001.0001>
- Hayta, Y. (2016). Kent kültürü ve değişen kent kavramı. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 165–184. <https://izlik.org/JA77RF26AH>
- Hennink, M. M., Kaiser, B. N. and Marconi, V. C. (2017). Code saturation versus meaning saturation: How many interviews are enough?. *Qualitative Health Research*, 27(4), 591–608. <https://doi.org/10.1177/1049732316665344>
- İşçen, İ. Y. (2019). *Cumhuriyet öncesi Ankara'da cami ve mescitler*. Cadde Anafartalar Kuyumcuları Yayınları.
- Jansen, H. (1937). *Ankara imar planı*. Alaeddin Kral Basımevi.
- Kavas, U. (2014). *Yıldız Albümleri'nde Ankara fotoğrafları*. T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Keleş, R. (2014). Kent ve kültür üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 29(246), 1–16. <https://izlik.org/JA45WS64JT>
- Koens, K., Postma, A. and Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10(12), 4384. <https://doi.org/10.3390/su10124384>
- Konyalı, İ. H. (1978). *Ankara camileri*. Kültür Matbaacılık.
- Koşay, H. (1935). *Ankara budun bilgisi*. Ulus Basımevi.
- Kurt, H. (2006). Türkiye'de kent planlarının siyasal amaçlarla yozlaştırılması: Ankara örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 110–122. <https://izlik.org/JA42EN28FX>
- Lan, K., Buranaut, I. and Hsu, W. L. (2025). Sustainable development strategies for historic building museumization based on UGC data. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/13467581.2025.2555652>
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459–475. <https://doi.org/10.1080/09669580308667216>
- Lotfi, Y. A. and Aly, T. F. (2025). Evaluating the long-term impact of adaptive reuse on heritage spaces: A case study of Aslam Square in Cairo, Egypt. *Built Heritage*, 9(1), 20. <https://doi.org/10.1186/s43238-025-00186-z>
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Mısırlısoy, D. and Günçe, K. (2016). Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach. *Sustainable Cities and Society*, 26, 91–98. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2016.05.017>
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7–24. <https://doi.org/10.2307/2928520>
- Noy, C. (2008). Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(4), 327–344. <https://doi.org/10.1080/13645570701401305>

- Oral, M. (1962). Anadolu'da sanat değeri olan ahşap minberler, kitabeleri ve tarihçeleri. *Vakıflar Dergisi*, (5), 23–77. <https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/vakiflardergisi/5.pdf>
- Orbaşlı, A. (2002). *Tourists in historic towns: Urban conservation and heritage management*. Taylor & Francis.
- Orbaşlı, A. (2013). Archaeological site management and local development. *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 15(3-4), 237–253. <https://doi.org/10.1179/1350503314Z.00000000059>
- Öney, G. (1971). *Ankara Türk devri dini yapıları*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Öney, G. (1998). *Ankara Arslanhane Camii*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Özdemir, R. (1991). Ankara. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ankara#3> Erişim tarihi: (09.05.2026).
- Özdemir, R. (1998). *XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara*. Türk Tarih Kurumu.
- Öztürk, M. (2020). *Tarih felsefesi*. Akçağ Yayınları.
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N. ve Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5), 533–544. <https://doi.org/10.1007/s10488-013-0528-y>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage Publications.
- Pekin, F. (2011). *Çözüm: Kültür turizmi; turizm ve kültür politikaları*. İletişim Yayınları.
- Perihan, M.ve Aşur, F. (2020). Tarihi kentsel peyzaj ve kent kimliği ilişkisi. *Kent Akademisi*, 13(1), 163–175. <https://doi.org/10.35674/kent.674634>
- Perkumienė, D. ve Pranskūnienė, R. (2019). Overtourism: Between the right to travel and residents' rights. *Sustainability*, 11(7), 2138. <https://doi.org/10.3390/su11072138>
- Polat, A. (2022). Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış görüşme soruları: Soru form ve türleri, nitelikler ve sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 161–182. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227335>
- Rey-Perez, J. ve Siguencia Ávila, M. E. (2017). Historic urban landscape: An approach for sustainable management in Cuenca (Ecuador). *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 7(3), 308–327. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-12-2016-0064>
- Rey-Pérez, J. ve Pereira Roders, A. (2020). Historic urban landscape: A systematic review, eight years after the adoption of the HUL approach. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 10(3), 233–258. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-05-2018-0036>
- Sakalasooriya, N. (2021). Conceptual analysis of sustainability and sustainable development. *Open Journal of Social Sciences*, 9(3), 353–365. <https://doi.org/10.4236/jss.2021.93026>
- Sever, I. (2023). Residents' adaptation to intensive tourism development. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 4(2), 100107. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2023.100107>
- Shehata, W. T. A., Moustafa, Y., Sherif, L. & Botros, A. (2015). Towards the comprehensive and systematic assessment of the adaptive reuse of Islamic architectural heritage in Cairo: A conceptual framework. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 5(1), 14–29. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-02-2014-0003>
- Spencer-Oatey, H. ve Kádár, D. Z. (2021). *Intercultural politeness: Managing relations across cultures*. Cambridge University Press.
- Strabon. (2015). *Antik Anadolu coğrafyası: Kitap XII-XIII-XIV* (A. Pekman, Çev.). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şahin, R. ve Dinçer, A. E. (2024). Evaluating the design principles of traditional Safranbolu houses. *Buildings*, 14(8), 2553. <https://doi.org/10.3390/buildings14082553>
- Tanpınar, A. H. (2005). *Beş şehir*. Dergâh Yayınları.
- Temur, B. ve Açıcı, F. K. (2022). Bir kültürel miras değeri: Erzurum Yakutiye Medresesi Türk İslam Eserleri ve Etnoğrafya Müzesi. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 7(2), 598–614. <https://doi.org/10.30785/mbud.1143226>
- Tokmak, C. (2023). Turizm politikalarının sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, (Özel Sayı), 739–752. <https://doi.org/10.21547/jss.1361469>
- Türkay, O. (2014). *Destinasyon yönetimi. Yönetimbilim bakış açısıyla işlevler, yaklaşımlar ve araçlar*. Detay Yayıncılık.
- Tunçer, M. (2001). *Ankara (Angora) şehri merkez gelişimi*. Net Kitaplık Yayıncılık.
- UNDP. (2025, 13 Ocak). *Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma hedefleri*. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- UNEP. (2005). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*. United Nations Environment Programme & World Tourism Organization. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>
- UNESCO. (1972, 16 Kasım). *Recommendation concerning the protection, at national level, of the cultural and natural heritage*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-concerning-protection-national-level-cultural-and-natural-heritage>
- UNESCO. (1982, 6 Ağustos). *World conference on cultural policies, Mexico City, 26 July–6 August 1982*. https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Kultur/MONDI-ACULT%201982%20Declaration.pdf

- UNESCO. (2003). *Intangible cultural heritage / Traditional craftsmanship*. <https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057>
- UNESCO. (2025, 3 Mayıs). *World Heritage Convention: Ankara: The planning and building of a republican modern capital city*. <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6823/>
- Usta, Ö. (2016). *Turizm: Genel ve yapısal yaklaşım*. Detay Yayıncılık.
- Uzgören, G. (2025). Re-staging modernism: Competitions, memory, and the making of heritage in Ankara's Ulus Square. *Restauro Archeologico*, 33(1 Special Issue, vol. 1), 330–335. <https://doi.org/10.36253/rar-19046>
- Ülgen, S. (1942). Ankara'da Cenabı Ahmed Paşa Cami ve Türbesi. *Vakıflar Dergisi*, (2), 221–222. <https://izlik.org/JA46HZ49DK>
- Ünlüönen, K., Tayfun, A. ve Kılıçlar, A. (2015). *Turizm ekonomisi*. Nobel Yayınları.
- Vafaie, F., Remøy, H. ve Gruis, V. (2023). Adaptive reuse of heritage buildings: A systematic literature review of success factors. *Habitat International*, 142, 102926. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2023.102926>
- Witteck, P. (2022). Ankara'da bir İlhanlı kitabesi. *Ankara Güldestesi* içinde (s. 37–39). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- World Ocean Review. (2023, 23 Aralık). *Concept for a better world: What is sustainability*. <https://worldoceanreview.com/en/wor-4/concepts-for-a-better-world/what-is-sustainability/>
- Yalçınkaya, I., Çapar, Ö., Erdem, İ., Ergenç, Ö., Baş, H., Tanyeri Erdemir, T., Uyar, M. ve Koçış, M. (2009). *Taş devrinden Cumhuriyet'e Ankara*. Ayrıntı Yayınları.
- Yanar, A. ve Akpınarlı, F. (2016). Geleneksel Ankara sof dokumaları. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 170–179. <https://dx.doi.org/10.5505/jas.2016.18291>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemi*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, M. ve Turan, G. (2012). Sustainable development in historic areas: Adaptive re-use challenges in traditional houses in Sanliurfa, Turkey. *Habitat International*, 36(4), 493–503. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2012.05.005>
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*, Cilt 5 (3. baskı). Sage Publications.
- Zubiaga, M., Sopelana, A., Gandini, A., Aliaga, H. M. ve Kalvet, T. (2024). Sustainable cultural tourism: Proposal for a comparative indicator-based framework in European destinations. *Sustainability*, 16(5), 2062. <https://doi.org/10.3390/su16052062>

